

«Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών»

«Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς»

Διπλωματική Εργασία

«Γλωσσική Επαφή, Γλωσσική Αλλαγή, Γλωσσική Εκπαίδευση»

Θεοδώρα Τσαλίκη

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Λαβίδας

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Γλωσσική Επαφή, Γλωσσική Αλλαγή, Γλωσσική Εκπαίδευση»

Θεοδώρα Τσαλίκη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Λαβίδας

Καθηγητής στο ΕΑΠ και στο ΕΚΠΑ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Θεόδωρος Μαρκόπουλος

Καθηγητής στο ΕΑΠ και στο
Πανεπιστήμιο Πατρών

Αθήνα, Ιούνιος 2026

*«Στον σύζυγό μου που με υποστήριξε με όλες του τις δυνάμεις και στην κόρη μου που με
μαθαίνει διαρκώς τι σημαίνει άλμα»*

Περίληψη

Η γλωσσική επαφή είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που οδηγούν μία γλώσσα σε γλωσσική μεταβολή. Η γλωσσική επαφή είναι υπεύθυνη για τα δίγλωσσα κοινωνικά περιβάλλοντα, για τον λεξιλογικό δανεισμό, για τις αλλαγές στη σημασία των λέξεων, στη μορφολογία, στη σύνταξη ακόμα και στην προφορά. Η γλωσσική επαφή μπορεί να δημιουργήσει νέες γλώσσες και να αφανίσει άλλες. Τέλος η γλωσσική επαφή μπορεί να οδηγήσει στη γλωσσική σύγκλιση και απόκλιση. Η ελληνική γλώσσα στη μακραίωνη ιστορία της έχει έρθει σε επαφή με πληθώρα άλλων γλωσσών. Τέτοιες γλώσσες είναι η λατινική, η τουρκική, η ιταλική και η αγγλική. Είναι μόνο αυτές; Σίγουρα όχι. Η εργασία αυτή στέκεται μόνο σε αυτές καθώς το αντικείμενό της είναι το πώς η γλωσσική επαφή θα εμπλακεί στην εκπαιδευτική πρακτική προκειμένου να προσφέρει στους μαθητές και τις μαθήτριες μία πιο ενδιαφέρουσα εμπειρία στη γλωσσική διδασκαλία και τελικά να αποκτήσουν γλωσσική επίγνωση. Οι σημερινοί εκπαιδευτικοί, όμως, δεν έχουν όλοι την ίδια άποψη για την αναγκαιότητα της διδασκαλίας της γλωσσικής επαφής και αλλαγής στα σχολεία και ταυτόχρονα δεν αντιλαμβάνονται στην ολότητά της το διαλεκτικό πνεύμα που διαπνέει τη γλώσσα ως σύστημα επικοινωνίας, με αποτέλεσμα να μπαίνουν εμπόδια στην εκπαιδευτική διαδικασία από συντηρητικές απόψεις σχετικά με το λεξιλόγιο των νέων, τη χρήση της γλώσσας που κάνουν και από τη σύγκριση αυτών με το «μεγαλείο» της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας. Σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης αυτών των απόψεων είναι η ηλικία και αποτυπώνεται εν μέρει, σε αυτή την εργασία, μέσω ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε συναδέλφους, εκπαιδευτικούς της γλωσσικής διδασκαλίας.

Λέξεις – Κλειδιά

γλωσσική επαφή, γλωσσική αλλαγή, γλωσσική εκπαίδευση, δάνειες λέξεις

«Language Contact, Language Change, Language Education»

Theodora Tsaliki

Abstract

Language contact constitutes one of the fundamental catalysts for linguistic change. It accounts for the emergence of bilingual social environments, lexical borrowing, and modifications across the realms of semantics, morphology, syntax, and phonology. Furthermore, language contact can facilitate the genesis of new languages, the attrition of others, and the processes of linguistic convergence and divergence. Throughout its extensive history, the Greek language has interacted with a diverse array of languages, most notably Latin, Turkish, Italian, and English. While these represent only a fraction of such interactions, the present study focuses exclusively on them to examine how the integration of language contact into pedagogical practice can enhance the learning experience. The ultimate objective is to foster students' linguistic awareness through a more engaging and multifaceted approach to language instruction. Modern educators, however, do not all share the same view regarding the necessity of teaching language contact and language change in schools. At the same time, they fail to fully perceive the dialectical spirit that permeates language as a system of communication. As a result, barriers are placed in the educational process by conservative views regarding youth vocabulary, their language use, and the comparison of these aspects with the 'grandeur' of the history of the Greek language. A significant factor in shaping these views is age, which is partially reflected in this paper through a questionnaire addressed to fellow language teachers.

Keywords

language contact, language change, language education, loanwords

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	viii
Κατάλογος Διαγραμμάτων	x
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1	4
1.1 Ορισμός της γλωσσικής επαφής	4
1.2 Ιστορική εξέλιξη της μελέτης της γλωσσικής επαφής	4
1.3 Διγλωσσία και πολυγλωσσία	5
1.4 Κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της γλωσσικής επαφής	5
Κεφάλαιο 2	7
2.1 Η γλωσσική αλλαγή ως αποτέλεσμα επαφής	7
2.2 Παρουσίαση γλωσσικού δανεισμού υπό τις τρεις μορφές του (υποστρώματος, υπερστρώματος, παραστρώματος)	8
2.2.1 Ανάπτυξη γλωσσικής αλλαγής στη σημασία των λέξεων (διεύρυνση, στένωση, μετατόπιση)	8
2.3 Παρουσίαση δομικών επιρροών μεταξύ γλωσσών (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη)	9
2.4 Πίντζιν και κρεολές γλώσσες	10
2.5 Γλωσσική σύγκλιση και γλωσσική απόκλιση	11
Κεφάλαιο 3	13
3.1 Παρουσίαση ιστορικής συνέχειας της ελληνικής γλώσσας	13
3.2 Ανάπτυξη γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και λατινικής γλώσσας	14
3.3 Παρουσίαση γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και τουρκικής γλώσσας	14
3.4 Παρουσίαση γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και ιταλικών γλωσσών	15
3.5 Παρουσίαση σύγχρονων γλωσσικών επιρροών (αγγλική γλώσσα)	16
3.6 Ανάλυση σημασίας των γλωσσικών επαφών για την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας	16
Κεφάλαιο 4	17
4.1 Παρουσίαση πολυγλωσσίας στη σύγχρονη σχολική τάξη	17
4.2 Ανάπτυξη γλωσσικής ποικιλότητας ως μαθησιακού πόρου	18
4.3 Η διδασκαλία της γλωσσικής επαφής στο μάθημα της γλώσσας	19
4.3.1 Η σημασία της γλωσσικής επίγνωσης	20
4.4 Παρουσίαση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων για τους μαθητές	20
4.4.1 Πρώτη διδακτική πρόταση (45λέπτα)	22

4.4.2 Δεύτερη διδακτική πρόταση(20')	23
4.4.3 Τρίτη διδακτική πρόταση(45')	24
Κεφάλαιο 5.....	25
5.1 Σκοπός δημιουργίας ερωτηματολογίου.....	25
5.2 Δημιουργία ερωτηματολογίου.....	25
5.3 Παρουσίαση και σχολιασμός αποτελεσμάτων	27
5.3.1 Δημογραφικά στοιχεία	27
5.3.2 Ερωτήσεις σχετικά με το λεξιλόγιο των μαθητών και των μαθητριών και τη γλωσσική διδασκαλία	27
5.3.3 Ερωτήσεις σχετικά με την γλωσσική επαφή και τη διδασκαλία της στο σχολείο.....	33
5.3.4 Συμπεράσματα.....	37
6. Επίλογος.....	39
Βιβλιογραφία	41
Παράρτημα	44

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.....	28
Διάγραμμα 2.....	29
Διάγραμμα 3.....	29
Διάγραμμα 4.....	30
Διάγραμμα 5.....	31
Διάγραμμα 6.....	32
Διάγραμμα 7.....	33
Διάγραμμα 8.....	34
Διάγραμμα 9.....	35
Διάγραμμα 10.....	35
Διάγραμμα 11.....	36
Διάγραμμα 12.....	37

Εισαγωγή

Η γλώσσα ως μέσο επικοινωνίας και έκφρασης καταφέρνει να ενώνει τους ανθρώπους ή να τους χωρίζει. Είναι ο τρόπος που έχουν όλες οι κοινωνίες των ανθρώπων να έρχονται σε επαφή και μέσα από αυτή την επαφή να εξελίσσονται και να αλλάζουν. Η γλώσσα που μιλάει ο κάθε λαός εκφράζει τον πολιτισμό του και τον τρόπο σκέψης του. Με τη γλώσσα οι κοινότητες, οι ομάδες μίας κοινωνίας διεκδικούν τα δικά τους αιτήματα και ξεχωρίζουν από το σύνολο. Χάρη στη γλώσσα σήμερα μπορούν οι νεότερες γενιές να γνωρίζουν το παρελθόν τους και να καταγράψουν τη δική τους ιστορία για τις επόμενες.

Παράλληλα, η γλώσσα που συμβάλλει στις τόσες αλλαγές της κοινωνίας είναι και από μόνη της ένα σύστημα που διαρκώς μεταβάλλεται. Αυτές οι μεταβολές συμβαίνουν είτε «έμφυτα» λόγω των «εσωτερικών» διαδικασιών της γλώσσας είτε υπό την πίεση εξωτερικών παραγόντων που δεν είναι άλλοι από την γλωσσική επαφή που την επιβάλλει η ανθρώπινη επαφή. Με αυτή την επαφή ασχολείται και η παρούσα εργασία. Πιο συγκεκριμένα με τις αλλαγές που επιφέρει στη γλώσσα.

Οι αλλαγές που μπορεί να έχει μία γλώσσα μετά από την επαφή της με άλλες ποικίλουν. Μία γλώσσα μπορεί να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό της μέσω της διαδικασίας του δανεισμού, να μεταβάλλει σημασίες στις λέξεις της, να αλλάξει τη δομή της, την προφορά της. Είναι επίσης πιθανό η γλωσσική επαφή να δημιουργήσει νέες γλώσσες ή και να «νεκρώσει» άλλες.

Η γλωσσική επαφή ως γλωσσικό φαινόμενο είναι αναπόσπαστη από την ιστορία της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους μέσα στην κοινωνία. Οι συνεχείς μετακινήσεις πληθυσμών μέχρι να βρουν το κατάλληλο μέρος για να εγκατασταθούν, το εμπόριο, η εξέλιξη των τεχνών και των γραμμάτων αλλά και πολιτικές εξελίξεις ακόμα και σήμερα καλλιεργούν το έδαφος για διαρκή γλωσσική επαφή. Αποτέλεσμα αυτών είναι οι γλώσσες να αλλάζουν και να εμπλουτίζονται συνεχώς, να εναρμονίζονται καλύτερα με τις ανάγκες κάθε κοινωνίας και κάθε ιστορικής περιόδου.

Η ελληνική γλώσσα είναι παράδειγμα γλώσσας που έχει διαμορφώσει άλλες γλώσσες και ταυτόχρονα έχει και η ίδια εμπλουτιστεί από αυτές. Ο ελλαδικός χώρος ως χώρος κομβικής σημασίας έχει συμβάλει σε αυτό. Η ελληνική γλώσσα κατά τη διάρκεια της μακράς ιστορίας

της έχει έρθει σε επαφή με τη λατινική αλλά και την τουρκική γλώσσα. Επιπλέον, ρόλο στη σημερινή της μορφή έχει παίζει η επαφή της και με ιταλικές διαλέκτους αλλά και η αγγλική. Η τελευταία κυρίως λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας. Οι γλωσσικές αυτές επαφές κατάφεραν και άφησαν γερά αποτυπώματα στο λεξιλόγιο αλλά και στη δομή της ελληνικής γλώσσας.

Στη σύγχρονη εποχή, εποχή που επικρατεί η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και της τεχνητής νοημοσύνης, εποχή που οι λαοί επικοινωνούν με πολύ μεγαλύτερη ευκολία από τα αρχαία χρόνια, η γλωσσική επαφή βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη. Από αυτή τη διαρκή γλωσσική επαφή συνεπάγεται και η ταχύτερη γλωσσική μεταβολή. Σε αυτήν την πραγματικότητα, η διδασκαλία της γλωσσικής επαφής και των μηχανισμών της γλώσσας που οδηγούν σε γλωσσική αλλαγή είναι πιο απαραίτητη από ποτέ. Οι μαθητές και οι μαθήτριες τα τελευταία πολλά χρόνια είναι στην πλειοψηφία τους τουλάχιστον δίγλωσσοι και έρχονται σε επαφή με διάφορους πολιτισμούς εξαιτίας των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών που οδηγούν στη μετανάστευση και την προσφυγιά. Επομένως, η συζήτηση μέσα στις σχολικές αίθουσες για τη γλώσσα ως σύστημα και την διαρκή της εξέλιξη δύναται να συμβάλει στην καλύτερη διδασκαλία και κατάκτηση της γλώσσας και στην γλωσσική επίγνωση των μαθητών και μαθητριών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι μέσα από τη μελέτη της γλωσσικής επαφής ως βασικό παράγοντα εξέλιξης των γλωσσών να αναδείξει τη σημασία της διδασκαλίας της εξέλιξης των γλωσσών στο σχολικό περιβάλλον. Λαμβάνοντας υπόψη ότι μέχρι και σήμερα, παρά την εξέλιξη της επιστήμης της γλωσσολογίας, συναντώνται απόψεις εκπαιδευτικών περί φθοράς της ελληνικής γλώσσας και άλλων, η εργασία αυτή επιδιώκει να προτείνει μορφές διδασκαλίας και δραστηριότητες που θα δώσουν στους μαθητές και τις μαθήτριες την ευκαιρία να προσεγγίσουν το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας ως «μικροί επιστήμονες» και να αποστασιοποιηθούν από προσεγγίσεις που πολλές φορές περιέχουν συναισθηματισμούς για την ανωτερότητα του ελληνικού πολιτισμού και της γλώσσας του.

Η εργασία αυτή είναι μία προσπάθεια να συνδεθεί η θεωρία της γλωσσικής επαφής και αλλαγής με τη διδακτική πράξη. Η προσπάθεια αυτή γίνεται με βιβλιογραφική μελέτη που αποτελεί κομμάτι της ποιοτικής έρευνας σχετικά με αυτά τα ζητήματα. Από αυτήν την άποψη, οργανώνεται με ερμηνευτική και συνθετική προσέγγιση. Η επιλογή της βιβλιογραφίας

βασίστηκε στο θέμα της εργασίας και επιλέχθηκαν κείμενα που σχετίζονταν με τη γλωσσική επαφή των γλωσσών, τη γλωσσική αλλαγή που προκύπτει από την προηγούμενη και την εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον, δόθηκε ιδιαίτερο βάρος η εργασία να επικεντρώνει σε παραδείγματα της ελληνικής γλώσσας, ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν από τους/τις συναδέλφους εκπαιδευτικούς.

Όμως, αν και κυρίως ποιοτική έρευνα, η εργασία περιλαμβάνει και ένα περιορισμένο κομμάτι ποσοτικής έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου που στόχο έχει να στηρίζει την άποψη πως οι απόψεις των εκπαιδευτικών σαν αυτές που αναφέρθηκαν πιο πάνω πράγματι υπάρχουν και συνδέονται κυρίως με την ηλικία αλλά και με την διαρκή προσπάθεια του κοινωνικό-οικονομικού συστήματος να διαπαιδαγωγήσει τους νέους και τις νέες με την ιδεολογία πως το ελληνικό κράτος ξεχωρίζει για την ιστορία του και ιστορία της γλώσσας που χρησιμοποιεί.

Το κεφάλαιο που αναφέρεται στις διδακτικές προτάσεις δεν εμπεριέχει κάποια παρατήρηση αποτελεσμάτων από την εφαρμογή αυτών των προτάσεων. Αυτό, ίσως αποτελεί περιορισμό για την εργασία αυτή, όμως, παρά αυτόν τον περιορισμό, το κείμενο στοχεύει να συμβάλει, ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να αποκτήσει πιο ενδιαφέρον και προοδευτικό περιεχόμενο όσον αφορά στην γλωσσική επίγνωση των μαθητών και των μαθητριών μέσω της επαφής τους με τους όρους της γλωσσολογίας «γλωσσική επαφή» και «γλωσσική αλλαγή».

Τέλος, κατά τη συγγραφή της εργασίας τηρήθηκαν οι βασικές αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, με συστηματική αναφορά στις πηγές και προσπάθεια πιστής απόδοσης των θέσεων των συγγραφέων.

Το κείμενο οργανώνεται σε πέντε βασικά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής επαφής και οι βασικές έννοιες που σχετίζονται με αυτήν. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η συμβολή της γλωσσικής επαφής στην εξέλιξη των γλωσσών. Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην ελληνική γλώσσα και στις γλωσσικές επιρροές που έχει δεχθεί κατά τη διάρκεια της ιστορίας της. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η σημασία της γλωσσικής επαφής για τη διδασκαλία της γλώσσας στο σχολείο και παρουσιάζονται προτάσεις για την αξιοποίησή της στη διδακτική πράξη. Τέλος, στο κεφάλαιο πέντε γίνεται παρουσίαση και σχολιασμός των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε συναδέλφους, εκπαιδευτικούς στη γλωσσική εκπαίδευση με τη βοήθεια διαγραμμάτων χρησιμοποιώντας κυρίως ως ανεξάρτητη μεταβλητή την ηλικία των συμμετεχόντων.

Κεφάλαιο 1

Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής επαφής

1.1 Ορισμός της γλωσσικής επαφής

Με τον όρο γλωσσική επαφή ορίζουμε την επαφή στην οποία έρχονται οι γλώσσες που μιλούν μεμονωμένα άτομα, κοινότητες ή -πιο εκτεταμένα- ολόκληροι λαοί κρατών με άλλες γλώσσες των ατόμων, κοινοτήτων, λαών με σκοπό την επικοινωνία. Αυτή η γλωσσική επαφή που προκύπτει από την επαφή των ανθρώπων μπορεί να γίνει μέσα σε διάφορα πλαίσια. Μπορεί να είναι παροδική ή διαρκής, στο πλαίσιο ενός ταξιδιού αναψυχής ή μετανάστευσης, στο πλαίσιο εμπορικών συναλλαγών και άλλων πολλών. Από τέτοιου είδους επαφές αναδύονται γλωσσικά φαινόμενα όπως αυτά της γλωσσικής αλλαγής, της δημιουργίας γλωσσών πίντζιν και κρεολών ή του γλωσσικού θανάτου. Πριν από αυτά τα φαινόμενα όμως, οι γλωσσολόγοι μελετούν και μια σειρά γλωσσικών διεργασιών. Τέτοιες είναι η παρεμβολή, ο δανεισμός, η εναλλαγή κωδίκων, η γλωσσική σύγκλιση, ο γλωσσικός αποκλεισμός. Η γλωσσική επαφή, τέλος, θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες γλωσσικής αλλαγής και κατατάσσεται στους εξωγλωσσικούς παράγοντες αυτής.

1.2 Ιστορική εξέλιξη της μελέτης της γλωσσικής επαφής

Κατά τον 20^ο αιώνα, η γλωσσική επαφή ξεκινά να γίνεται αντικείμενο μελέτης από μία σειρά γλωσσολόγων. Η μελέτη αυτή όμως, που βρίσκεται σε πολύ αρχικό στάδιο, το πρώτο διάστημα ερμηνεύει την γλωσσική αλλαγή που προκύπτει από τη γλωσσική επαφή με τη θεωρία ότι η γλώσσα στόχος είτε έχει κοινή μορφολογία με τη γλώσσα δανειστή και έτσι δανείζεται λεξιλόγιο είτε είναι έτοιμη ή έχει την τάση να δέχεται αλλαγές στη σύνταξη από άλλες πιο δυναμικές γλώσσες (Thomason, 2006: 339-346). Επιπλέον, οι γλωσσολόγοι που ξεκινούν στις αρχές του αιώνα να ασχολούνται με το θέμα ερευνούν έχοντας ως δεδομένο πως οι γλωσσικές αλλαγές μπορούν να μελετηθούν ως αποτέλεσμα γλωσσικών επαφών αφού πρώτα η εξήγησή

τους ως αποτέλεσμα εσωτερικών παραγόντων της ίδιας της γλώσσας έχουν αποτύχει (Thomason, 2006:339-346). Με το έργο του Weinreich το 1953 «Language in contact» αναγνωρίζεται καλύτερα η ανάγκη μελέτης της γλωσσικής επαφής.

1.3 Διγλωσσία και πολυγλωσσία

Ενώ σε προηγούμενες δεκαετίες η διγλωσσία και πολυγλωσσία θεωρούνταν κάτι μη φυσιολογικό και ασυνήθιστο ακόμα και από επιστημονικούς κύκλους, σήμερα η διγλωσσία των ατόμων συνοδεύεται από πλεονεκτήματα στη γλωσσική επίγνωσή τους (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011:110-111). Η γλωσσική επαφή δίγλωσσων ατόμων είτε με άλλα δίγλωσσα άτομα είτε με μονόγλωσσα φέρνει στην επιφάνεια αυτό που από ορισμένους ονομάζεται «συμβίωση» δύο γλωσσών στον ανθρώπινο νου (Χατζηδάκη, 2020: 83). Η «συμβίωση» αυτή δεν είναι στατική. Οι γλώσσες επεξεργάζονται διαρκώς από τον ανθρώπινο εγκέφαλο και προκύπτουν έτσι φαινόμενα που ο χαρακτήρας τους είτε είναι προσωρινός είτε οδηγεί σε γλωσσικές αλλαγές. Οι γλωσσικές αλλαγές όμως δεν προκύπτουν γενικά και αόριστα αλλά καταλήγουν μέσω της παρεμβολής, του δανεισμού, της εναλλαγής κωδίκων.

1.4 Κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της γλωσσικής επαφής

Η γλωσσική επαφή ως φαινόμενο εξετάζεται επισταμένως από τους κοινωνιογλωσσολόγους. Η γλωσσική επαφή είναι στην πραγματικότητα ανθρώπινη επαφή. Γι' αυτό άλλωστε παρατηρείται ότι, όπου υπάρχει λιγότερη ανθρώπινη επαφή άρα και λιγότερη γλωσσική επαφή, η γλώσσα διατηρείται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό με τις λιγότερες αλλαγές που θα μπορούσε να έχει (Holmes, 2022:277-278). Αυτή η ανθρώπινη επαφή, λοιπόν, που μελετάται έτσι και αλλιώς από του κοινωνιολόγους, μελετάται πιο ειδικά από τους κοινωνιογλωσσολόγους καθώς επιφέρει και γλωσσική αλλαγή λόγω σειράς παραγόντων. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι κοινωνικές διαφορές, η ηλικία, το φύλο και άλλα που οδηγούν τους ανθρώπους να θέλουν να ξεχωρίσουν ως προς τη γλώσσα που χρησιμοποιούν για διάφορους κοινωνικούς λόγους (γλωσσική απόκλιση). Ταυτόχρονα, όμως, η κοινωνιογλωσσολογία μελετά και το φαινόμενο της γλωσσικής σύγκλισης που είναι επίσης

παράγοντας γλωσσικής αλλαγής. Σύμφωνα με αυτήν οι άνθρωποι, όταν συμπαθούν τον συνομιλητή τους ή για άλλους λόγους θέλουν να τον πλησιάσουν προτιμούν να προσαρμόζουν τη γλώσσα τους (το ύφος, το λεξιλόγιο και άλλα) για να επιτύχουν μία καλή επικοινωνία (Holmes, 2022:299-301).

Κεφάλαιο 2

Η εξέλιξη των γλωσσών μέσα από τη γλωσσική επαφή

2.1 Η γλωσσική αλλαγή ως αποτέλεσμα επαφής

Όσο ο άνθρωπος επικοινωνεί με τη χρήση της γλώσσας, αυτή θα αλλάζει και οι αλλαγές της θα διαδίδονται. Οι γλώσσες αλλάζουν είτε επειδή αλλάζουν οι κοινωνικές ανάγκες (λειτουργικές ανάγκες) είτε επειδή οι γλώσσες μεταξύ τους αλληλοεπιδρούν και οι ομιλητές “pickers-up of useful bits” (Atchison, 2012:149) δανείζονται λεξιλόγιο, σημασίες και συντακτικό είτε επειδή κοινωνικές ομάδες έχουν την τάση να ξεχωρίσουν με την ομιλία τους.

Η γλωσσική αλλαγή είναι μία διαδικασία που δεν μπορεί να «φρεναριστεί». Συμβαίνει φυσικά και η επιστήμη της γλώσσας ασχολείται με την ερμηνεία -κάποιες φορές και με την κριτική και τη διόρθωση- των αλλαγών. Η ανθρώπινη επαφή που αναφέρεται και πιο πάνω είναι από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που η γλώσσα μεταβάλλεται. Η μεταβολή αυτή μπορεί να φέρει αλλαγή στο λεξιλόγιο, στη σημασία των λέξεων, στη σύνταξη, στη μορφή και στη φωνολογία. Μπορεί επίσης να συμβάλει στη δημιουργία νέων γλωσσών, όπως είναι οι πίντζιν και οι κρεολές, μπορεί όμως να οδηγήσει άλλες γλώσσες στο θάνατο. Ακόμα και αυτό θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί μορφή γλωσσικής αλλαγής. Βέβαια εδώ, ο γλωσσικός θάνατος είναι θέμα που δεν θα απασχολήσει. Τέλος, γλωσσική αλλαγή μπορεί να προκύψει και μέσω της κοινωνικής ανάγκης για γλωσσική σύγκλιση ή γλωσσική απόκλιση κάποιων ομάδων.

2.2 Παρουσίαση γλωσσικού δανεισμού υπό τις τρεις μορφές του (υποστρώματος, υπερστρώματος, παραστρώματος)

Ο γλωσσικός δανεισμός είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό υπεύθυνος για τη γλωσσική αλλαγή. Είναι μία νόμιμη και ταυτόχρονα αρκετά συνηθισμένη διαδικασία σε κοινότητες που δύο ή και παραπάνω γλώσσες έρχονται σε επαφή. Αυτό μπορεί να συμβεί είτε σε εμπορικά περιβάλλοντα είτε σε δίγλωσσες ή πολύγλωσσες κοινωνίες. Ο γλωσσικός δανεισμός μπορεί, επίσης, να προκύψει σε κάθε γλώσσα ως απόρροια της εξέλιξης της τεχνολογίας (Χατζηδάκη, 2020:86-88). Κατά τον γλωσσικό δανεισμό μία γλώσσα ή περισσότερες ασκούν επιρροή ως προς το λεξιλόγιο σε μία άλλη γλώσσα. Η Γεωργίου – Ζαφείρη (2015: 16) αναφέρει μάλιστα ότι πρόκειται για μία διαδικασία μόνιμη που είναι έμφυτη στο γλωσσικό σύστημα και συμβάλει στην ανανέωση και τον εμπλουτισμό της γλώσσας στόχου.

Η γλώσσα «στόχος» με τον δανεισμό λέξεων έχει την επιλογή να κρατήσει τη δάνεια λέξη στη μορφή που την παραλαμβάνει και να την προσαρμόσει φωνολογικά (για παράδειγμα η λέξη «γκαράζ») ή να την προσαρμόσει μορφολογικά, με αποτέλεσμα να ταιριάζει με το κλιτικό σύστημα και να μην ξεχωρίζει εύκολα ακόμα και από τους ομιλητές της ως δάνεια λέξη (για παράδειγμα η λέξη «τεφτέρ»).

Σύμφωνα με τους O'Grady & Archibald (2015: 276-277) ο λεξικός δανεισμός, όσον αφορά τον τρόπο άσκησης επιρροής των γλωσσών μεταξύ τους, μπορεί να διακριθεί σε τρεις κατηγορίες. Τον δανεισμό του υποστρώματος, του υπερστρώματος και του παραστρώματος. Σύμφωνα με αυτόν το διαχωρισμό εξηγούν πόση επιρροή μπορεί να ασκήσει μία γλώσσα υποστρώματος σε μία άλλη πιο δυναμική, μια γλώσσα υπερστρώματος, δηλαδή ανθεκτική, σε άλλες λιγότερο δυναμικές και τέλος μπορούν γλώσσες ίδιας δυναμικής να επηρεάσουν η μία την άλλη όσον αφορά το λεξιλόγιό τους.

2.2.1 Ανάπτυξη γλωσσικής αλλαγής στη σημασία των λέξεων (διεύρυνση, στένωση, μετατόπιση)

Οι αλλαγές που μπορούν να προκύψουν στη σημασία των λέξεων οφείλονται στην διεύρυνσή της σημασίας τους, στη στένωσή της ή στις μετατοπίσεις της (Fromkin et al., 2023: 665-666). Η επαφή της ελληνικής γλώσσας με την αγγλική γλώσσα, για παράδειγμα, έχει οδηγήσει στη

διεύρυνση της σημασίας της λέξης «ποντίκι». Εκτός από το τρωκτικό σημαίνει και το εργαλείο που χρησιμοποιούμε για να χειριστούμε ευκολότερα τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Αυτή η διεύρυνση έχει προκύψει λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας που στην συγκεκριμένη περίπτωση πραγματώνεται στην αγγλική γλώσσα. Ένα παράδειγμα για τη στένωση της σημασίας αποτελεί η λέξη «πετεινός». Λέξη που σήμαινε γενικά το πετούμενο, σήμερα έχει περιοριστεί στη σημασία του «κόκορα». Τέλος για τη μετατόπιση, η σημασία μίας λέξης αλλάζει. Η λέξη «υπουργός» παλαιότερα σήμαινε τον βοηθό σε χειρωνακτικές εργασίες. Σήμερα όμως δεν χρησιμοποιείται καθόλου με αυτή τη σημασία.

2.3 Παρουσίαση δομικών επιρροών μεταξύ γλωσσών (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη)

Η γλωσσική επαφή δεν επηρεάζει μόνο το λεξιλόγιο. Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η γλωσσική αλλαγή που προκαλείται από την επαφή μπορεί να μεταβάλει τη φωνολογία, τη μορφή αλλά και τη σύνταξη.

Όσον αφορά στη φωνολογία, η αλλαγές που μπορεί να φέρει η γλωσσική επαφή μπορεί να ποικίλουν. Είναι πιθανό να διαπιστωθεί ότι ορισμένα φωνήματα έχουν αντικατασταθεί με άλλα ή αλλόφωνά τους ή έχουν υποστεί διάφορα άλλα φθογγικά πάθη. Λόγου χάρη, η συνίζηση του «ι» και του «ε» με φωνήεν που ακολουθούσε (αλλαγή προφοράς από καρδιά σε καρδιά). Αυτή η αλλαγή αναφέρεται στον Browning (2014: 106) και έλαβε χώρα την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να υπογραμμιστεί πως οι αλλαγές αυτές δεν γίνονταν με τον ίδιο ρυθμό και ταυτόχρονα σε όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου. Όπως αναφέρει και ο Browning η παραπάνω γλωσσική αλλαγή δεν επικράτησε αμέσως σε όλες τις τοπικές διαλέκτους. Υπάρχουν μέχρι και σήμερα που αυτή τη συνίζηση δεν την χρησιμοποιούν.

Στη μορφολογία μίας γλώσσας, η γλωσσική επαφή μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλες αλλαγές. Ένα πολύ σημαντικό παράδειγμα για την ελληνική γλώσσα αποτελεί η σταδιακή μη χρήση της δοτικής και αντικατάστασή της από εμπρόθετους προσδιορισμούς. Μία αλλαγή που συσχετίζεται και με τη σύνταξη, αφού νοήματα που διεξάγονταν με τη δοτική πτώση πλέον εκφράζονταν με άλλη φραστική δομή. Αυτή η αλλαγή προκύπτει στην ιστορία της ελληνικής

γλώσσας ως ανάγκη της γλώσσας να γίνει πιο αναλυτική στο πλαίσιο της εξάπλωσής της σε χώρες της Β. Αφρικής, της Δυτικής Ασίας και της Νότιας Βαλκανικής μετά από την κατάκτησή τους από τον Μ. Αλέξανδρο (Χριστίδης, 2014:502).

Στη σύνταξη, η γλωσσική επαφή μπορεί να μεταβάλει τη σειρά των όρων στην προτασιακή δομή ή να αλλάξει ολόκληρες φραστικές δομές. Για παράδειγμα η ελληνική γλώσσα την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας λόγω της επαφής της με γλώσσες των Βαλκανίων, αντικατέστησε σταδιακά την εμφάνιση της δομής «θέλω + απαρέμφατο» με τη δομή «θέλω να + υποτακτική». Η αλλαγή αυτή αναλύεται εκτενώς από τον Browning (2014: 109) και από τον Horrocks (2014: 296-297).

2.4 Πίντζιν και κρεολές γλώσσες

Οι γλώσσες που ονομάζονται κρεολές και αυτές που ονομάζονται πίντζιν είναι γλώσσες επαφής. Είναι, δηλαδή, γλώσσες που έχουν προκύψει μέσα από την επαφή ανθρώπων και πολιτισμών και την προσπάθειά τους να επικοινωνήσουν. Οι κρεολές συνήθως προκύπτουν μετά από τη δημιουργία γλωσσών πίντζιν.

Οι γλώσσες πίντζιν, λοιπόν, είναι οι γλώσσες που δημιουργούνται, όταν δύο πολιτισμοί έρχονται σε επαφή και αρνούνται να επικοινωνήσουν μαθαίνοντας ο ένας τη γλώσσα του άλλου. Στην περίπτωση αυτή, λοιπόν, και όταν δεν υπάρχει μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας (lingua franca), δημιουργείται μία γλώσσα πίντζιν. Στην Thomason (2001: 12) ορίζεται ως αυστηρά δευτερεύουσα και περιορισμένης χρήσης γλώσσα. Οι γλώσσες πίντζιν γεννιούνται κυρίως μέσα στις εμπορικές συναλλαγές στα λιμάνια, εκεί όπου συναντιούνταν άνθρωποι που έπρεπε να επικοινωνήσουν μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο και δεν είχαν κάποια κοινή γλώσσα.

Οι γλώσσες πίντζιν και οι κρεολές όπως αναφέρει η Thomason (2006:339-346), είναι γλώσσες που το λεξιλόγιό τους το διαμορφώνουν με βάση τη μία από τις δύο γλώσσες που έρχονται σε επαφή. Όμως η γραμματική τους δεν έχει σχέση με καμία από τις δύο αυτές γλώσσες που συναντιούνται.

Οι γλώσσες πίντζιν που εξελίσσονται σε μητρικές γλώσσες μίας κοινότητας γίνονται κρεολές. Μέσα από αυτή την αναφορά, λοιπόν, μπορεί κανείς να αντιληφθεί το πώς η γλωσσική επαφή είναι σημαντικός παράγοντας όχι μόνο του γλωσσικού θανάτου αλλά και της δημιουργίας νέων

γλωσσών. Γεγονός που δείχνει την δυναμική των γλωσσών να αλλάζουν, να προσαρμόζονται, να εξελίσσονται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των κοινωνιών

2.5 Γλωσσική σύγκλιση και γλωσσική απόκλιση

Με τη γλωσσική σύγκλιση οι κοινωνιογλωσσολόγοι αποτυπώνουν την προσπάθεια των ομιλητών να προσεγγίσουν τον τρόπο ομιλίας των συνομιλητών τους για λόγους κοινωνικούς. Τέτοιοι λόγοι μπορεί να είναι η αντίληψη που έχουν για την κοινωνική τους θέση και την γλώσσα τους. Ότι δηλαδή βρίσκονται σε χαμηλή κοινωνική τάξη ενώ ο συνομιλητής τους όχι και αυτό τους φέρνει σε μειονεκτική θέση οπότε επιλέγουν να προσαρμόσουν το λεξιλόγιο και την προφορά τους στα δεδομένα του συνομιλητή τους. Άλλος λόγος μπορεί να είναι η χαμηλή εκτίμηση που έχουν για την διάλεκτο και προφορά τους ενώ άλλοι επιλέγουν να μιλήσουν στην «γλώσσα» του συνομιλητή τους για να του δείξουν σεβασμό, συμπάθεια και άλλα. Είναι, δηλαδή, αρκετά συχνό κάποιος ομιλητής να χαμηλώσει το επίπεδο του λεξιλογίου του προκειμένου να επικοινωνήσει με κάποιον πρόσφυγα, μετανάστη ή κάποιον επαγγελματία που χρησιμοποιεί πιο απλή γλώσσα.

Πιο ειδικά ο Trask (2010:26-27) αναφέρει ως παράγοντα γλωσσικής αλλαγής και την ευγένεια που οι ομιλητές προσπαθούν να διατηρήσουν ανάμεσα στους ανθρώπους που διαφέρουν ως προς τα παραπάνω. Οι Γεωργακοπούλου & Γούτσος (2017:191) αναφέρουν τη θεωρία της επικοινωνιακής συμμόρφωσης. Θεωρία που μπορεί να συσχετιστεί με τη γλωσσική σύγκλιση αν λάβουμε υπόψη ότι η γλωσσική σύγκλιση είναι η διαδικασία μέσω της οποίας ο ομιλητής προσπαθεί να φέρει το ύφος, το λεξιλόγιό του και άλλα πιο κοντά στο επίπεδο αυτών του συνομιλητή του, όπου και πάλι οι πρώτοι τον αναφέρουν ως αποδέκτη- συν-δημιουργό επικοινωνίας. Η γλωσσική σύγκλιση, επομένως, δεν είναι ένας καταλυτικός παράγοντας γλωσσικής αλλαγής. Πρόκειται όμως για διαδικασία της γλωσσικής επαφής που όταν πραγματοποιείται σε εκτεταμένο βαθμό σε μία ολόκληρη κοινότητα μπορεί να επιφέρει γλωσσική αλλαγή.

Η γλωσσική απόκλιση αντίστροφα αποτυπώνει τη διαδικασία κατά την οποία μία ομάδα ομιλητών προτιμούν να ξεχωρίζουν αναφορικά με την ομιλία τους και αυτό πάλι για λόγους κοινωνικούς. Μπορεί για παράδειγμα εργάτες που συνομιλούν με φοιτητές που δουλεύουν

μαζί τους τα καλοκαίρια να επιμένουν να επικοινωνούν στη δική τους γλώσσα, γλώσσα που περιέχει περισσότερες υβριστικές λέξεις (Holmes, 2022:301-302) έτσι να δείχνουν με τη στάση τους την ξεχωριστή τους θέση στην κοινωνία. Άλλο παράδειγμα γλωσσικής απόκλισης μπορεί να αποτελεί και η αργκό των νέων, γλώσσα που αποκλίνει από την κοινή και δείχνει την ξεχωριστή κοινότητα των νέων. Το τελευταίο παράδειγμα μπορεί να δείξει καλύτερα την γλωσσική αλλαγή στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν και μέρα με τη μέρα και χάρη στη χρήση της τεχνολογίας χρησιμοποιείται από μεγαλύτερο κομμάτι της κοινωνίας. Παράδειγμα αποτελούν οι λέξεις «κριντζάρω», «κρίπουλας» και άλλες.

Κεφάλαιο 3

Η Ελληνική Γλώσσα και οι Γλωσσικές Επιρροές στην Ιστορική της Εξέλιξης

3.1 Παρουσίαση ιστορικής συνέχειας της ελληνικής γλώσσας

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί μία από τις αρχαιότερες γλώσσες της Ευρώπης με συνεχή ιστορική παρουσία. Μέσα από την τόσο μακρά πορεία της δεν έμεινε ίδια μέχρι σήμερα. Από την εποχή της γραμμικής Β, μίας συλλαβογράμματος γραφής βρισκόμαστε σήμερα στην εποχή του ελληνικού αλφαβήτου. Από την εποχή του πολυτονικού συστήματος γραφής βρισκόμαστε σήμερα στην εποχή του μονοτονικού. Από την εποχή των αρχαιοελληνικών διαλέκτων ή πιο πίσω των προελληνικών πριν την κάθοδο των Δωριέων, βρισκόμαστε σήμερα στην νέα ελληνική γλώσσα. Αλλά για να φτάσουμε εδώ, η ελληνική γλώσσα έχει επηρεαστεί από πολλές διαλέκτους από πολλές γλώσσες άλλων πολιτισμών μέχρι και από τη διαπάλη ανάμεσα στην καθαρεύουσα και τη δημοτική, διαπάλη που επέβαλαν πολιτικοί παράγοντες. Ακόμα και σήμερα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ελληνική συνεχίζει να εξελίσσεται με διάφορους τρόπους.

Η γεωγραφική θέση του ελληνικού χώρου υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για τη γλωσσική επαφή. Η θέση της ήταν τέτοια που ευνοούσε και τις καλλιέργειες και τις εμπορικές συναλλαγές. Άρα αποτελούσε από πολύ πριν σημείο συνάντησης πολλών και διαφορετικών πολιτισμών. Αποτέλεσμα αυτής της θέσης ήταν ο ελλαδικός χώρος να γίνεται ολοένα και πιο πολύ αντικείμενο διεκδίκησης και αντιπαράθεσης για άλλους λαούς. Ο ελλαδικός χώρος κατακτήθηκε σε διάφορες περιόδους της ιστορίας του μέχρι σήμερα από άλλους λαούς. Πιο σημαντικές κατακτήσεις όμως ήταν αυτές από την Ρωμαϊκή και Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ενδιάμεσα βέβαια, αλλά και μετά από αυτές, η ιστορία των κατακτήσεων συνεχίζεται. Η ελληνική γλώσσα δεν επηρεάστηκε στην ιστορία της μόνο, επειδή ο ελλαδικός χώρος κατακτήθηκε. Αλλά και επειδή και ο ίδιος ο ελληνικός λαός είχε σημαντικές κατακτήσεις με πιο μεγάλο παράδειγμα αυτό των κατακτήσεων του Μ. Αλεξάνδρου. Έτσι, η ελληνική γλώσσα

όπως την γνωρίζουμε σήμερα είναι επηρεασμένη από τη λατινική, την τουρκική, την ιταλική, την αγγλική και άλλες. Οι επιρροές συναντώνται κύρια στο λεξιλόγιο λόγω του γλωσσικού δανεισμού.

3.2 Ανάπτυξη γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και λατινικής γλώσσας

Η ελληνική και η λατινική γλώσσα μέσα από την ιστορία πολλών χρόνων κατέληξαν να έχουν επηρεάσει η μία την άλλη σε πολύ μεγάλο βαθμό. Τα λεξιλογικά δάνεια και των δύο γλωσσών είναι αμέτρητα. Η ρωμαϊκή κυριαρχία στον ελλαδικό χώρο επηρέασε την ελληνική γλώσσα κυρίως στο λεξιλόγιο που είναι σχετικό με τον στρατιωτικό και τον διοικητικό τομέα αλλά και με την καθημερινή ανθρώπινη δραστηριότητα. Ταυτόχρονα, όμως, η ελληνική γλώσσα δεν άφησε ανεπηρέαστο το λεξιλόγιο της λατινικής. Σε τομείς όπως η επιστήμη και η φιλοσοφία, η ελληνική γλώσσα είχε να προσφέρει πολλά.

Έτσι, λέξεις όπως «σπίτι», «πόρτα», «σκάλα», «κάστρο», «άρμα» έχουν τη ρίζα τους στη λατινική γλώσσα. Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να διακρίνει ότι αυτές λέξεις είναι δάνειες και αυτό οφείλεται στην ικανότητα της ελληνικής να προσαρμόζει πολλά λεξιλογικά δάνεια στο δικό της μορφολογικό σύστημα.

Αντίστοιχα, στο λεξιλόγιο της λατινικής γλώσσας δανείστηκαν λέξεις που ακόμα και σήμερα μένουν σχεδόν αναλλοίωτες σε όλες τις λατινογενείς γλώσσες. Παραδείγματα αποτελούν οι λέξεις «poeta», «mathematica», «philosophia», «atomus» και άλλες πολλές.

3.3 Παρουσίαση γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και τουρκικής γλώσσας

Πολλές από τις λέξεις που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή έχουν τη ρίζα τους στην τουρκική γλώσσα. Κατά την οθωμανική περίοδο, η οποία επίσης διήρκεσε αρκετά χρόνια, ελληνόφωνοι και τουρκόφωνοι πληθυσμοί συνυπήρχαν με αποτέλεσμα την γλωσσική επαφή και κατ' επέκταση τη γλωσσική αλλαγή. Πάλι εδώ, γίνεται αναφορά στα λεξιλογικά δάνεια που είναι πολλά.

Οι λέξεις «πεσκέσι», «τσακμάκι», «τεφτέρι», «τασάκι» είναι μόνο μερικά παραδείγματα από τα λεξιλογικά δάνεια που προέκυψαν από αυτήν τη μακραίωνη γλωσσική επαφή. Και σε αυτήν την περίπτωση η ελληνική γλώσσα έχει καταφέρει να αφομοιώσει πλήρως το νέο λεξιλόγιο και να το προσαρμόσει στους κανόνες του κλιτικού της συστήματος. Έτσι, και σε αυτά τα παραδείγματα λέξεων η τουρκική ρίζα δεν είναι ευδιάκριτη με την «πρώτη ματιά».

3.4 Παρουσίαση γλωσσικής επαφής μεταξύ ελληνικής και ιταλικών γλωσσών

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και ιδιαίτερα κατά την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας στον ελλαδικό χώρο, η ελληνική γλώσσα ήρθε σε άμεση επαφή με τις ιταλικές διαλέκτους, με κυρίαρχη τη βενετική. Ακριβέστερα, η ιταλική ως επίσημη γλώσσα αφορούσε κυρίως θέματα διοίκησης ενώ η βενετική ήταν γλώσσα που χρησιμοποιούνταν στην καθημερινή ζωή (Φραγκοπούλου, 2015: 115-116) και έτσι η μεγαλύτερη επιρροή ασκήθηκε από την τελευταία.

Παραδείγματα στο λεξιλόγιο της ελληνικής αποτελούν οι λέξεις «τιμόνι», «κάβος», «μπούσουλας», «μπάρμπας» και άλλες. Αν πάλι μελετήσουμε πιο συγκεκριμένα την επτανησιακή διάλεκτο θα συναντήσουμε λέξεις που θυμίζουν ακόμα πιο πολύ την ιταλική γλώσσα. Λέξεις όπως «ρετσέτα» που σημαίνει συνταγή φαρμάκων, «μπελβεντέρε» που σημαίνει πανόραμα ή «καντούνι» που σημαίνει δρομάκι αποδεικνύουν πόσο πολύ έχει εμπλουτιστεί το λεξιλόγιο της ελληνικής είτε στην επίσημή της μορφή είτε στις διαλέκτους της.

Επιπλέον, η επαφή της ελληνικής γλώσσας με τις ιταλικές δεν έμεινε μόνο στα γλωσσικά δάνεια. Η επαφή αυτή αποτελεί παράδειγμα και της φωνολογικής επιρροής που μπορεί να δεχτεί μία γλώσσα. Λόγου χάρη, η κρητική διάλεκτος -η Κρήτη υπήρξε χώρος που ήταν ενετοκρατούμενος- έχει υιοθετήσει το φώνημα «τς» κυρίως σε λέξεις που περιέχουν το φώνημα «κ».

3.5 Παρουσίαση σύγχρονων γλωσσικών επιρροών (αγγλική γλώσσα)

Η τεχνολογική ανάπτυξη είναι σήμερα ο βασικός παράγοντας επαφής των λαών και των γλωσσών τους. Η αγγλική γλώσσα ως διεθνής, είναι η γλώσσα που διαρκώς ασκεί επιρροή στις γλώσσες όλου του κόσμου. Στην ελληνική γλώσσα όμως ασκούσε και πιο πριν επιρροή σε περιόδους που το αγγλικό κράτος κυριαρχούσε τον ελλαδικό χώρο για μικρά χρονικά διαστήματα. Σύγχρονοι όροι στον τομέα της τεχνολογίας συναντώνται στην αγγλική γλώσσα και ταξιδεύουν όλον τον κόσμο. Λέξεις που χρησιμοποιούμε σήμερα όπως «στικάκι», «κομπιούτερ», «μόνιτορ», «παουερ μπανκ», «σμαρτ γουοτς» και άλλες πολλές είναι λέξεις που γνωρίζουμε από την αγγλική γλώσσα και πλέον έχουν γίνει κομμάτι του λεξιλογίου της ελληνικής γλώσσας. Άλλες ενσωματώνονται και κλίνονται όπως η λέξη «στικάκι» άλλες όχι. Τέλος, η εκτεταμένη και δεδομένη πλέον χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης είναι στυλοβάτης της γλωσσικής επαφής και της διάδοσης των εκάστοτε γλωσσικών αλλαγών. Λέξεις όπως «κριντζ», «κρίπι» και άλλες παρόμοιες που χρησιμοποιούνται κατά κόρων από τη νέα γενιά στην Ελλάδα έχουν φτάσει ως εδώ μέσω των ΜΚΔ.

3.6 Ανάλυση σημασίας των γλωσσικών επαφών για την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας

Μέσα από όλες τις παραπάνω αναφορές για την επιρροή που έχει διαχρονικά δεχτεί η ελληνική γλώσσα προκύπτουν δύο συμπεράσματα. Πρώτον, η ελληνική γλώσσα δεν είναι μία «καθαρή» και ανεπηρέαστη γλώσσα αλλά είναι μία γλώσσα που έχει «ζυμωθεί» καλά μέσα στους αιώνες και κρύβει από πίσω της μία πλούσια ιστορία. Δεύτερον, η ελληνική γλώσσα συνεχίζει να επηρεάζεται και να μεταβάλλεται ακόμα και σήμερα όπως και όλες οι γλώσσες στον πλανήτη. Ζήτημα όμως παραμένει η διδασκαλία της με τρόπο που να μην δημιουργεί την εντύπωση στους μαθητές και τις μαθήτριες πως είναι η μία και μοναδική, η καλύτερη γλώσσα στον κόσμο και από την άλλη να τους καλλιεργεί τη θέληση να την καταλάβουν σε όσο μεγαλύτερο βάθος γίνεται και να κατανοήσουν πως η εξέλιξη της είναι δεδομένη και ότι η κατεύθυνση αυτής της εξέλιξης βρίσκεται στο δικό μας «χέρι».

Κεφάλαιο 4

Γλωσσική Επαφή και Γλωσσική Εκπαίδευση. Διδακτικές Προσεγγίσεις

4.1 Παρουσίαση πολυγλωσσίας στη σύγχρονη σχολική τάξη

Αναφέρθηκε και προηγουμένως ότι πλέον οι μετακινήσεις πληθυσμών είναι πολύ πιο συχνές και εύκολες σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ειδικά στην περίπτωση των μετακινήσεων πληθυσμών που αφορούν κοινωνικοοικονομικούς λόγους, αυτές είναι πια καθημερινότητα. Οι πόλεμοι μεταξύ των κρατών αναγκάζουν χιλιάδες ανθρώπους είτε να μεταναστεύσουν είτε να φύγουν κρυφά ως πρόσφυγες, γιατί στην χώρα τους διώκονται και κινδυνεύουν. Η Ελλάδα είναι χώρα υποδοχής μεγάλου ποσοστού προσφύγων και μεταναστών και το γεγονός αυτό κάνει την εκπαιδευτική διαδικασία να αντιμετωπίζει διαρκώς νέες προκλήσεις που προκύπτουν από την πολυγλωσσία μέσα στην σχολική αίθουσα.

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, σύμφωνα με την Χατζηδάκη (2020: 185-186), συναντάμε δύο μεγάλες κατηγορίες δίγλωσσων μαθητών για τις οποίες αναφέρονται μερικά λόγια παρακάτω. Η πρώτη μεγάλη κατηγορία δίγλωσσων μαθητών αφορά εκείνους τους μαθητές που ανήκουν σε κοινότητες με χρόνια παραμονή στην Ελλάδα και έχουν ελληνική υπηκοότητα και πέρα από την Ελληνική χρησιμοποιούν αρκετά τη γλώσσα της κοινότητάς τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες που ανήκουν στις κοινότητες των Ρομά που μιλούν τη ρομανί και τα Μουλσουμανόπαιδα της μειονότητας της Θράκης που μιλούν τουρκικά και πομακικά. Η δεύτερη κατηγορία από την άλλη είναι λίγο πιο σύνθετη καθώς αφορά τα παιδιά των προσφύγων και μεταναστών από τη μία και τα παιδιά των παλιννοστούντων από την άλλη.

Στην περίπτωση των προσφύγων μαθητών, η εκπαιδευτική κοινότητα καλείται να παίξει ρόλο στην εκπαίδευση μαθητών που πιθανά δεν γνωρίζουν καθόλου την ελληνική γλώσσα και πιθανά να έχουν σταματήσει το σχολείο στη χώρα τους για μεγάλο χρονικό διάστημα λόγω

εμπόλεμης κατάστασης. Από την άλλη στην περίπτωση των μεταναστών μαθητών, το σχολείο αντιμετωπίζει μαθητές που είτε έχουν ήδη ένα επίπεδο ελληνομάθειας -χαμηλό, μέσο ή υψηλό- αν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, είτε και αυτοί δεν γνωρίζουν καθόλου Ελληνικά. Τέλος στην περίπτωση των παλιννοστούντων μαθητών, το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας έρχεται αντιμέτωπο με μαθητές που η καταγωγή τους είναι μεν ελληνική αλλά και εδώ μιλάμε για αντίστοιχες δυσκολίες με την περίπτωση των μεταναστών -με μηδενική ή κάποιου επιπέδου ελληνομάθεια.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό πως η γλωσσική επαφή ως γλωσσολογικό φαινόμενο μέσα στα σχολεία τον 21^ο αιώνα είναι ένα φαινόμενο που δεν μπορούμε να παραβλέψουμε. Είναι ένα φαινόμενο που αξίζει να μελετηθεί σε βάθος και να αξιοποιηθεί για την αναβάθμιση της γλωσσικής διδασκαλίας προς όφελος όλων των μαθητών και των μαθητριών.

4.2 Ανάπτυξη γλωσσικής ποικιλότητας ως μαθησιακού πόρου

Ενώ για αρκετά χρόνια η πολυγλωσσία μέσα στα σχολεία αποτελούσε εμπόδιο στην εκπαιδευτική διαδικασία, τώρα πια υπάρχει η δυνατότητα να αποτελεί εργαλείο για να μπορέσει να καλλιεργηθεί η πολυγλωσσία στους μαθητές και της μαθήτριες. Άλλωστε, η πολυγλωσσία, σύμφωνα με την Χατζηδάκη (2020:226-227) που αναφέρεται στον Cummins, σχετίζεται με το επίπεδο γραμματισμού των μαθητών και των μαθητριών.

Δηλαδή, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν σε κάθε γλώσσα που μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τη δομή και την οργάνωση ενός κειμένου και άλλα στοιχεία που δεν σχετίζονται με την προφορά, τη μορφολογία και τη σύνταξη. Ο γραμματισμός που μπορεί να προσφέρει η πολυγλωσσία του σχολικού περιβάλλοντος μπορεί να συμβάλει στην βαθύτερη κατανόηση της γλωσσικής αλλαγής των γλωσσών που επιφέρει η γλωσσική επαφή. Επομένως, η γλώσσα παύει σταδιακά να αντιμετωπίζεται ως ένα μονολιθικό ζήτημα μέσα από το οποίο θα καλλιεργείται στους μαθητές ο θαυμασμός για την δήθεν ανωτερότητα ή καθαρότητα της κάθε μίας και αντί αυτού θα αρχίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες να θαυμάζουν τη γλώσσα ως ένα δυναμικό σύστημα επικοινωνίας και έκφρασης που αντικατοπτρίζει την εποχή και τον πολιτισμό μίας κοινωνίας. Η Δενδρινού (2015: 91) σχετικά με αυτό αναφέρει το πώς οι

σύγχρονες θεωρήσεις της γλώσσας σε συνάρτηση με τον πολιτισμό και τις κοινωνίες έχουν άμεση σχέση με τη διδασκαλία που διαπνέεται από την πολυμορφία στη γλώσσα.

4.3 Η διδασκαλία της γλωσσικής επαφής στο μάθημα της γλώσσας

Η έννοια της γλωσσικής επαφής μπορεί να ενταχθεί στη διδασκαλία της γλώσσας με διάφορους τρόπους και όχι μόνο στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας αλλά και στο μάθημα της ιστορίας, ιδιαίτερα σε κεφάλαια που σχετίζονται με τις κατακτήσεις του ελλαδικού χώρου από άλλους πολιτισμούς, αυτοκρατορίες και λοιπά.

Ένα μάθημα που έχει στόχο να διδάξει στους μαθητές και τις μαθήτριες τη γλωσσική επαφή μπορεί να περιλαμβάνει παραδείγματα λέξεων που χρησιμοποιούνται σήμερα και την προηγούμενη τους μορφή, σημασία και την καταγωγή τους. Μπορεί ακόμα να δείχνει τον τρόπο που μία σημασία αντιστοιχεί σε λέξεις ποικίλων μορφών σε διαλέκτους της ελληνικής αλλά και άλλων γλωσσών. Επιπλέον, μέσα από το μάθημα της ιστορίας μπορούν να επιλέγεται από τον διδάσκοντα ή την διδάσκουσα λεξιλόγιο που παρουσίασε αλλαγές κατά την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο που μελετούν.

Μέσα από τέτοιου είδους προσθήκες στην εκπαιδευτική διαδικασία οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μπορέσουν καλύτερα να κατανοήσουν την επιρροή που έχει δεχτεί η ελληνική γλώσσα, και όχι μόνο, από άλλες γλώσσες στη μακραίωνη ιστορία της. Επιπλέον, με δεδομένο ότι πλέον οι σχολικές αίθουσες έχουν μεγαλύτερο ποσοστό δίγλωσσων μαθητών σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, οι μαθητές και οι μαθήτριες που η μητρική τους δεν είναι η Ελληνική πιθανά να μπορούν να την κατανοήσουν καλύτερα και να νιώσουν πιο άμεσα ασφάλεια να εκφραστούν χρησιμοποιώντας της, έχοντας παρατηρήσει ότι μπορεί και η μητρική τους γλώσσα να έχει επηρεάσει την Ελληνική.

Τέλος, η γλωσσική επαφή πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη μας άσκηση που περιέχεται σε σχολικό βιβλίο του Λυκείου και η εκφώνησή της είναι η εξής: «Ένας ξένος μαθητής που μαθαίνει στη χώρα του αρχαία ελληνικά εκφράζει την άποψη ότι η νεοελληνική γλώσσα έχει δεχτεί πολλές επιδράσεις από γειτονικούς λαούς. Εσύ θέλεις να αποδείξεις ότι η νεοελληνική γλώσσα είναι εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής και ότι ο πλούτος της προέρχεται κυρίως από αυτήν. Χρησιμοποίησε λοιπόν τις γνώσεις σου από τα αρχαία ελληνικά που έμαθες στο σχολείο για να αποδείξεις στον ξένο φίλο σου ότι κάνει λάθος.».

Σύμφωνα με το podcast του Κωστούλα (2023) αυτή η άσκηση ενισχύει την υποκριτική στάση αυτών που επιμελούνται τα σχολικά βιβλία της γλωσσικής διδασκαλίας. Δηλαδή από τη μία τα βιβλία κάνουν αναφορά στον γλωσσικό δανεισμό - γιατί δεν μπορούν να τον αποσιωπήσουν- και από την άλλη κοιτούν για το πώς θα καλλιεργήσουν στους μαθητές την αντίληψη για την καθαρότητα και ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας στο ιδεολογικό πλαίσιο που επιτάσσει η κυβέρνηση και το υπουργείο παιδείας κάθε φορά.

4.3.1 Η σημασία της γλωσσικής επίγνωσης

Η γλωσσική επαφή δεν είναι ένα θέμα που αφορά αποκλειστικά την επιστημονική κοινότητα των γλωσσολόγων. Είναι γλωσσικό φαινόμενο που, όταν διδάσκεται με κατάλληλο προσαρμοσμένο τρόπο στις μαθητικές ηλικίες, μπορεί να συμβάλει στη γλωσσική επίγνωση, στο γλωσσικό γραμματισμό. Με την διδασκαλία της γλωσσικής επαφής οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν με καλύτερη υποστήριξη να αντιληφθούν τη γλώσσα ως ένα σύστημα επικοινωνίας και έκφρασης που η κάθε κοινωνία και ο κάθε πολιτισμός την οργανώνουν διαφορετικά σχετικά με την προφορά, το λεξιλόγιο, τη δομή και άλλα. Ο Wells αναφέρεται στον γραμματισμό ως μία διαδικασία μέσω της οποίας ο μαθητής παύει σταδιακά να δέχεται τις απόψεις του άμεσου κοινωνικού του περιβάλλοντος και αρχίζει να διαμορφώνει τις δικές του και μέσω αυτών να επηρεάζει και το περιβάλλον του (Χαραλαμπίδης, 2022:90). Αν η μαθητική κοινότητα κατανοήσει σε αυτό το βάθος της γλώσσας θα μπορέσει καλύτερα να απαντήσει και στην ερώτηση που συχνά την ταλανίζει. Γιατί μαθαίνουμε τα αρχαία ελληνικά, αφού δεν πρόκειται να τα μιλήσουμε; Σκοπός λοιπόν όλων των παραπάνω διδακτικών προτάσεων είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταφέρουν να δουν τη γλώσσα -ακόμα και τα αρχαία ελληνικά που τόσο τα αποστρέφονται- από τη σκοπιά της γλωσσικής εξέλιξης. Προϋπόθεση αυτού, το εκπαιδευτικό σύστημα να αποτινάξει τα στεία αναλυτικά προγράμματα που περιλαμβάνουν την αποστήθιση γραμματικών κανόνων και άλλα τέτοια.

4.4 Παρουσίαση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων για τους μαθητές

Κατά τη διάρκεια της γλωσσικής διδασκαλίας αλλά και άλλων μαθημάτων υπάρχει η δυνατότητα να διδαχθεί η γλωσσική επαφή με τέτοιον τρόπο που να ελκύει τους μαθητές και τις μαθήτριες και να τους προκαλεί να αναζητήσουν επιπλέον υλικό για μελέτη. Παρακάτω

παρουσιάζονται τρεις διδακτικές προτάσεις. Η πρώτη διδακτική πρόταση βασίζεται στον λογοτεχνικό κείμενο «Τα τσερκένια» της πρώτης Γυμνασίου. Η δεύτερη έχει εφαρμογή στη δεύτερη ενότητα του μαθήματος της Γλώσσας της τρίτης Γυμνασίου και η τρίτη εφαρμόζεται στο πλαίσιο του μαθήματος Ιστορίας προσανατολισμού στην τρίτη Λυκείου στην ενότητα του προσφυγικού και πιο συγκεκριμένα της μικρασιατικής καταστροφής.

Όλες οι διδακτικές προτάσεις προτείνεται να εφαρμοστούν στη βάση της επικοινωνιακής προσέγγισης και του πολυγραμματισμού. Σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση, στο επίκεντρο μπαίνει ο μαθητής και οι επικοινωνιακές δεξιότητες που στοχεύουμε να αναπτύξει. Βασίζεται στη λειτουργική και αλληλεπιδραστική φύση της γλώσσας μέσω των οποίων εκφράζεται και μεταφέρεται το νόημα και ενισχύεται η κοινωνική αλληλεπίδραση (Χατζηδάκη, 2020:156-157). Στη διδασκαλία που βασίζεται σε αυτήν την προσέγγιση ο/η εκπαιδευτικός παρεμβαίνει εκεί που χρειάζεται. Η διδασκαλία διαχωρίζεται από τη μάθηση με αποτέλεσμα η πρώτη να μην ταυτίζεται με τη δεύτερη αφού αφήνεται ο μαθητής ελεύθερος να παρακολουθήσει ενεργά τη διαδικασία και αποκομίσει αυτά που μπορεί σε εκείνη τη φάση. Ο/Η εκπαιδευτικός βεβαίως και θα παρέμβει με τον τυπικό τρόπο εκεί που θα παρατηρήσει μέσα από λάθη των μαθητών και των μαθητριών ότι κάτι δεν έχει κατανοηθεί σωστά (Χατζηδάκη, 2020:172-174).

Ο πολυγραμματισμός, όπως αναφέρεται από τον Κουτσογιάννη (2017:299-304), ως μέθοδος εφαρμόζεται σε τέσσερα στάδια. Το πρώτο ονομάζεται «ανοιχτή διδασκαλία» και με αυτήν οι μαθητές και οι μαθήτριες συζητούν με τον/την εκπαιδευτικό όλα όσα γνωρίζουν για ένα συγκεκριμένο θέμα. Το δεύτερο είναι αυτό της «τοποθετημένης πρακτικής». Σύμφωνα με αυτό το επίπεδο πολυγραμματισμού, συνδυασμένα με την «ανοιχτή διδασκαλία», οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να ξεκινήσουν από ένα γνωστό και οικείο περιβάλλον γνώσεων για να μπορέσουν πάνω σε αυτό να «χτίσουν» τις νέες. Το τρίτο ονομάζεται «κριτική πλαισίωση» στο οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες συνθέτουν ένα σύντομο κείμενο στο οποίο σχολιάζουν όσα παρατήρησαν στο στάδιο της «τοποθετημένης πρακτικής». Τέλος υπάρχει το στάδιο της «μετασχηματισμένης πρακτικής» όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες εφαρμόζουν την νέα γνώση.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες λοιπόν μέσα από αυτές τις διδακτικές προτάσεις θα βασιστούν στην ήδη υπάρχουσα γνώση, ότι κάποιες λέξεις της έχουμε στο λεξιλόγιο μας από άλλες

γλώσσες, θα μπουν στη διαδικασία να βρουν πληροφορίες για επιπλέον λεξιλόγιο, να παρουσιάσουν όσα παρατήρησαν και τέλος να συζητήσουν της νέα ορολογία που πιθανά να μάθουν σχετικά με τα γλωσσικά δάνεια, την γλωσσική αλλαγή, τη γλωσσική επαφή και γιατί όχι να δημιουργήσουν τα δικά τους σύντομα κείμενα στα οποία να καταγράφουν τη γνώμη του για τα γλωσσικά αυτά φαινόμενα. Η γνώση έτσι θα κατακτηθεί με πρωταγωνιστές τους μαθητές και τις μαθήτριες, με την υποστήριξη πάντας του καθηγητή και της καθηγήτριας.

4.4.1 Πρώτη διδακτική πρόταση (45λέπτα)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες κάνουν μία πρώτη ανάγνωση του κειμένου «Τα τσερκένια» και σημειώνουν όλες τις λέξεις που τους μοιάζουν να προέρχονται από άλλες γλώσσες (5 λεπτά). Έπειτα, οι μαθητές και οι μαθήτριες λένε στον/ στην εκπαιδευτικό τις λέξεις που συγκέντρωσαν και τις καταγράφει στον πίνακα μαζί καταγράφει και τη γλώσσα προέλευσης που πιστεύουν οι μαθητές ότι έχουν (10 λεπτά). Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν σε λεξικά που υπάρχουν στην τάξη την προέλευση των λέξεων που τους έχουν ανατεθεί (15 λεπτά). Ο/Η εκπαιδευτικός μέχρι στιγμής δεν έχει επέμβει ούτε για να πει αν οι λέξεις που έχουν εντοπίσει οι μαθητές είναι όντως δάνειες ούτε για να προσθέσει λέξεις. Η μόνη βοήθεια που παρέχει είναι σχετικά με την αναζήτηση στο λεξικό που συχνά δυσκολεύει τους μαθητές και τις μαθήτριες. Μόλις οι ομάδες ολοκληρώσουν την αναζήτηση θα πρέπει να παρουσιάσουν τι διαπίστωσαν (15 λεπτά). Αναμένεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να εντόπισαν κυρίως τις λέξεις που χρησιμοποιούνται στη διάλεκτο του αφηγητή όπως «κόρδα», «γιαρμάς», «χιανετιά» και άλλες. Λέξεις που στο λεξικό ίσως δεν περιλαμβάνονται και να δυσκολεύτηκαν να βρουν την προέλευση τους. Εδώ έρχεται και ο ρόλος του/ της εκπαιδευτικού που κατά τη διάρκεια της παρουσίασης των μαθητών θα υποδείξει εκτός από αυτές τις λέξεις και άλλες που πιθανά να μην σκέφτηκαν οι μαθητές και οι μαθήτριες ως δάνειες. Μπορεί να αξιοποιήσει την κύρια λέξη του κειμένου «τσερκένια» που προέρχεται από την ιταλική «cerchio» που σημαίνει κύκλος, στεφάνη. Έπειτα, να δείξει τη λέξη «σαΐτα» που προέρχεται από το λατινικό «sagitta» που σημαίνει βέλος και τέλος να δείξει τη λέξη «κόστος» που έχει επίσης ιταλική προέλευση από το «costare» που σημαίνει συνίσταμαι.

Το συμπέρασμα που θέλουμε να διεξαχθεί σε αυτή τη διδακτική ώρα είναι ότι υπάρχουν πολύ περισσότερες -από όσες φαίνονται ή νομίζουμε- λέξεις στο λεξιλόγιό μας που έχουν επηρεαστεί από άλλες γλώσσες. Στόχο, επίσης, αποτελεί να μπορέσουν οι μαθητές να συνδέσουν την πληθώρα λέξεων τουρκικής προέλευσης που εντόπισαν, όπως «μαχαλάς»,

«αλάνι» και άλλες, με την τοποθεσία στην οποία διαδραματίζεται η αφήγηση που είναι η Σμύρνη και την ιστορία της. Έτσι θα καταλάβουν καλύτερα την έννοια της γλωσσικής επαφής και της γλωσσικής αλλαγής που σχετίζεται με τα γλωσσικά δάνεια. Ορολογία που μπορεί να συζητηθεί κατά τη διάρκεια της παρουσίασης των παρατηρήσεων που θα κάνουν οι ομάδες.

4.4.2 Δεύτερη διδακτική πρόταση(20')

Στο πλαίσιο του μαθήματος της γλωσσικής διδασκαλίας στην τρίτη Γυμνασίου ο/η εκπαιδευτικός με αφορμή το εισαγωγικό κείμενο 4 της ενότητας 2 μπορεί να προσθέσει τις εξής δύο δραστηριότητες. Η πρώτη καλεί τους μαθητές και τις μαθήτριες να καταγράψουν όσες περισσότερες προτάσεις μπορούν οι οποίες να περιλαμβάνουν τις λέξεις «μενού» και «delivery» και όπου μπορούν και παράγωγές τους στα νέα ελληνικά. Για παράδειγμα «το μενού της τηλεόρασης», «το μενού στο εστιατόριο», «το μενού σε μία θεματική συζήτηση», «Πήρα το φαγητό delivery», «Άργησε το delivery», «Που είναι ο ντελιβεράς;», «Θα σε στείλω σπίτι σου delivery». Σκοπός της άσκησης είναι να συζητηθεί συνδυαστικά με το κείμενο 1 το θέμα αν κινδυνεύουν όντως να χαθούν οι γλώσσες μέσα από την επαφή τους και την επιρροή που μπορεί να έχουν η μία στην άλλη. Στόχος είναι να κατανοηθεί ότι, όταν γνωρίζουμε καλά τη λειτουργία των γλωσσών και το πώς αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους ο κίνδυνος δεν είναι τόσο σοβαρός. Και εδώ μπορεί να δοθεί και το παράδειγμα των λέξης «ρεζέρβα» με αφορμή τη λέξη «reserve» που αναφέρεται στην αφίσα και «ντιλιβεράς». Δύο λέξεις με ξένη προέλευση που όμως έχουν αφομοιωθεί από το ελληνικό λεξιλόγιο και μοιάζουν ελληνικές. Επομένως, ειδικά για την ελληνική γλώσσα ο κίνδυνος να γίνει μία νεκρή γλώσσα προς το παρόν είναι πολύ μακρινός.

Η δεύτερη δραστηριότητα αφορά τη λέξη «μεζεστιατόριο». Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να αναζητήσουν την προέλευση της λέξης. Θα διαπιστώσουν ότι η σύνθετη αυτή λέξη προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά κατά το ήμισυ και πιο συγκεκριμένα από την αρχαιοελληνική λέξη «εστία» που σήμαινε τον εσωτερικό χώρο του σπιτιού, το χώρο θέρμανσης ή μαγειρέματος και από την τουρκική λέξη «meze» που σημαίνει ορεκτικό. Η άσκηση αυτή θα αποτελέσει αφορμή για συζήτηση σχετικά με την πλαστικότητα της γλώσσας και το πόση δύναμη έχει μέσω της δημιουργικότητας της. Μπορεί επίσης να κατανοηθεί και η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα νέα ελληνικά και τα αρχαία ως μία σχέση που έχει περάσει από πολλές μεταβολές στη μακραίωνη ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Από την «εστία» που

σήμαινε γενικότερα το σπίτι περάσαμε λόγω της κοινωνικής εξέλιξης στο εστιατόριο, μέρος εκτός σπιτιού που μπορεί ο άνθρωπος να φάει με παρέα ή χωρίς.

4.4.3 Τρίτη διδακτική πρόταση(45')

Η συγκεκριμένη πρόταση είναι περισσότερο πρόταση εμπλουτισμού της διδασκαλίας ενός 45λεπτου του μαθήματος της Ιστορίας. Ο/Η εκπαιδευτικός, με αφορμή το μάθημα της Ιστορίας προσανατολισμού στην τρίτη Λυκείου, προβάλλει στην τάξη στιγμιότυπα από την ταινία «Πολίτικη Κουζίνα». Τα στιγμιότυπα αυτά επιλέγονται με κριτήριο το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να το αξιοποιήσουν για να διαπιστώσουν τα αποτελέσματα της γλωσσικής επαφής των ελληνικών με τα τουρκικά σε περιοχές που ζούσαν Έλληνες μαζί με Τούρκους, όπως η Μ. Ασία και η Κωνσταντινούπολη. Ταυτόχρονα μπορούν να αξιοποιηθούν και αποσπάσματα από το λογοτεχνικό βιβλίο της Δ. Σωτηρίου, «Τα ματωμένα χώματα».

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από την επαφή τους με αυτά θα μπορέσουν με περισσότερη παραστατικότητα να κατανοήσουν την πλαστικότητα της γλώσσας ως συστήματος επικοινωνίας και την ευκολία με την οποία επηρεάζει και επηρεάζεται μέσα από την γλωσσική επαφή. Ταυτόχρονα, στο συγκεκριμένο μάθημα της τρίτης Λυκείου θα παρακολουθήσουν με πιο απλό τρόπο και ίσως με μεγαλύτερο ενδιαφέρον τις αλλαγές σε κοινωνικό επίπεδο μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Τέλος, ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα γλωσσικής αλλαγής την περίοδο εκείνη, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη διδασκαλία και το γνωρίζουμε από τις προφορικές παραδόσεις, είναι το εξής: η αλλαγή στη σημασία της λέξης «παστρικιά». Το επίθετο αυτό σημαίνει καθαρός. Εκτός όμως από αυτή τη σημασία δόθηκε στο θηλυκό γένος μία ακόμα μειωτική σημασία. Η λέξη «παστρικιά» άρχισε να σημαίνει πόρνη. Ο λόγος αυτής της αλλαγής είναι ότι οι ιθαγενείς Ελληνίδες δεν μπορούσαν να καταλάβουν τις γυναίκες πρόσφυγες από τη Μ. Ασία που πλένονταν πιο τακτικά από εκείνες και το εξήγησαν με το να διαδώσουν ότι ήταν πόρνες οπότε λόγω επαγγέλματος έκαναν συχνότερα μπάνιο.

Κεφάλαιο 5

Στάσεις για την γλωσσική επαφή και τη γλωσσική αλλαγή στην εκπαίδευση. Ποσοτική έρευνα με ερωτηματολόγιο σε εκπαιδευτικούς γλωσσικής διδασκαλίας στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

5.1 Σκοπός δημιουργίας ερωτηματολογίου

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να μελετηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών της γλωσσικής διδασκαλίας για την γλωσσική επαφή και την γλωσσική αλλαγή και την ένταξή τους στη καθημερινή τους διδασκαλία. Η εμπειρία στην μέχρι τώρα πορεία μου στη διδασκαλία δείχνει ότι υπάρχει πόλωση σχετικά με το θέμα. Πιο συγκεκριμένα, ο παραπάνω προβληματισμός εκφράζεται συνήθως με τη συζήτηση γύρω από το εάν πρέπει να διδάσκονται τα αρχαία ελληνικά, αν πρέπει να αλλάξει η μορφή της διδασκαλίας τους, αν πράγματι συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών και των μαθητριών και άλλα. Παρατηρείται, δηλαδή, ένας προβληματισμός σχετικά με το είδος των αλλαγών που πρέπει να γίνουν στην διδασκαλία προκειμένου να δοθούν κίνητρα για να παρακολουθήσουν ενεργότερα οι μαθητές και οι μαθήτριες την γλωσσική διδασκαλία που έχει ως βάση ένα υπαρκτό πρόβλημα, τη δυσκολία έκφρασης των μαθητών. Σε αυτό το σημείο βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι δύσκολα αποτελεί κοινή παραδοχή ότι τα αρχαία ελληνικά με τη μορφή που διδάσκονται όχι μόνο δεν συμβάλλουν αλλά απωθούν τη μαθητική κοινότητα από το ουσιαστικό που είναι να αποκτήσουν γλωσσική επίγνωση. Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί πως τέτοιου είδους συζητήσεις και προβληματισμοί από τους εκπαιδευτικούς εκφράζουν στην πραγματικότητα άγνοια ή όχι ολοκληρωμένη γνώση σχετικά με τη θεωρία της γλωσσικής επαφής και γλωσσικής αλλαγής.

5.2 Δημιουργία ερωτηματολογίου

Για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου πάρθηκαν υπόψη τα εξής δύο ζητήματα. Πρώτον, το σε ποιους θα απευθύνεται και δεύτερον ποια είναι τα ερωτήματα αυτής της εργασίας πάνω στα οποία θα διεξαχθεί συμπέρασμα βασισμένο στις απαντήσεις που θα δοθούν.

Σχετικά με το πρώτο τέθηκε το ερώτημα αν το ερωτηματολόγιο θα απευθύνεται εκτός από εκπαιδευτικούς και σε μαθητές. Το δίλημμα αυτό λύθηκε με την σκέψη ότι η παρούσα εργασία σκοπό έχει να προτείνει σε εκπαιδευτικούς να εισάγουν στην εκπαιδευτική διαδικασία τη συζήτηση για τη γλωσσική επαφή και τη γλωσσική αλλαγή. Από αυτή την άποψη είναι περισσότερο ενδιαφέρον να διατυπωθούν οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρά των μαθητών για να μπορέσει να γίνει πιο κατανοητό το εκπαιδευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο προτείνονται οι παραπάνω διδακτικές προτάσεις.

Όσον αφορά στο δεύτερο, τα ερωτήματα που θέτει η εργασία και λήφθηκαν υπόψη για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου είναι τα εξής: το γιατί η γλωσσική επαφή και η γλωσσική αλλαγή πρέπει να διδάσκεται στα σχολεία και ποιες αλλαγές μπορούν συμβάλλουν στη διδασκαλία αυτών. Ταυτόχρονα όμως, η εργασία κι το ερωτηματολόγιο λαμβάνουν ως δεδομένο το ότι σήμερα υπάρχει πληθώρα εκπαιδευτικών που αντιλαμβάνονται τη γλώσσα μονολιθικά ως φορέα πολιτισμού και θεωρούν την ελληνική γλώσσα ως αυτή που είναι καλύτερη από πολλές άλλες γλώσσες και θα πρέπει να κάνουμε όλοι μας ό,τι καλύτερο μπορούμε για να μην αλλοιωθεί. Αυτή η άποψη συνδέεται άμεσα με το ερώτημα σχετικά με τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών, δηλαδή το αν πρέπει να διδάσκονται ή όχι και για αυτόν το λόγο οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αναλώνονται αρκετά σε αυτό.

Στο παράρτημα παρατίθεται το ερωτηματολόγιο όπως δημοσιεύτηκε και κυκλοφόρησε μέσω της πλατφόρμας του Instagram σε ομάδες εκπαιδευτικών γλωσσικής διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σε συναδέλφους που γνωρίζω προσωπικά είτε γνωρίζουν οι οικείοι μου. Είναι χωρισμένο σε τρεις ενότητες. Η πρώτη αφορά δημογραφικά στοιχεία που θα συμβάλουν στην κατάταξη των απόνσεων με κριτήριο τη βαθμίδα στην οποία διδάσκουν οι ερωτώμενοι, την εμπειρία τους στη διδασκαλία μετρημένη σε χρόνια και την ηλικία τους. Η δεύτερη αφορά ερωτήσεις σχετικά με το επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών στη χρήση λεξιλογίου και το ρόλο που παίζει η γλωσσική διδασκαλία σε αυτό. Τέλος, η τρίτη ενότητα θέτει ερωτήματα σχετικά με τη γλωσσική επαφή και την διδασκαλία της στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι στην δημοσίευση, κυκλοφορία και απάντηση του ερωτηματολογίου ως μεθοδολογικό εργαλείο τηρήθηκε ο κώδικας δεοντολογίας σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα. Δηλαδή, στοιχεία που αποκαλύπτουν την ταυτότητα των ερωτώμενων ούτε ζητήθηκαν ούτε συλλέχθηκαν ούτε αποθηκεύτηκαν σε κάποια βάση δεδομένων.

5.3 Παρουσίαση και σχολιασμός αποτελεσμάτων

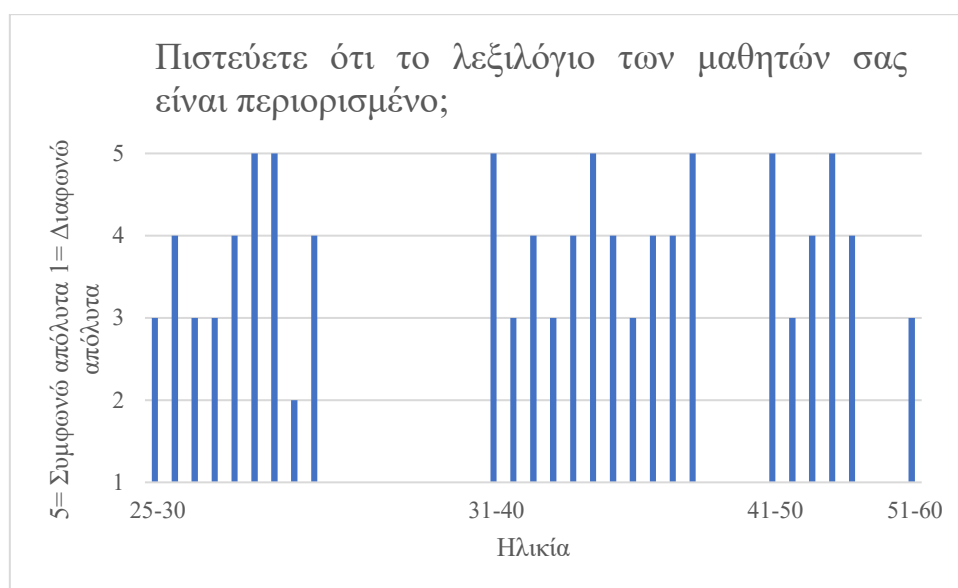
Στη δημιουργία του ερωτηματολογίου τίθενται ως ανεξάρτητες μεταβλητές η ηλικία του ερωτώμενου, η βαθμίδα στην οποία διδάσκει και τα χρόνια εμπειρίας του. Παρακάτω τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και σχολιάζονται με κριτήριο την ηλικία των ερωτώμενων λαμβάνοντας υπόψη και την υπόθεση του τίθεται πιο πάνω ότι διδάσκοντες και διδάσκουσες μεγαλύτερης ηλικίας έχουν πιο συντηρητικές απόψεις για την γλώσσα σε σχέση με τους νεότερους συναδέλφους.

5.3.1 Δημογραφικά στοιχεία

Με την ολοκλήρωση του ερωτηματολογίου, συλλέχθηκαν 26 απαντήσεις. Από τους 26 ερωτώμενους, οι 9 είναι ηλικίας 25-30 ετών, οι 11 είναι 31-40 ετών, οι 5 είναι 41-50 ετών και ένας/μία είναι 51-60 ετών. Επιπλέον, οι 7 διδάσκουν μόνο στη βαθμίδα του Γυμνασίου, οι 3 μόνο στη βαθμίδα του Λυκείου και οι 16 και στις δύο βαθμίδες. Όσον αφορά τα χρόνια εμπειρίας στη διδασκαλία, οι 9 διδάσκουν λιγότερο από 5 έτη, οι 5 διδάσκουν από 5- 10 έτη, οι 11 διδάσκουν από 11-20 χρόνια και ένας/μία διδάσκει περισσότερα από 20 χρόνια.

5.3.2 Ερωτήσεις σχετικά με το λεξιλόγιο των μαθητών και των μαθητριών και τη γλωσσική διδασκαλία

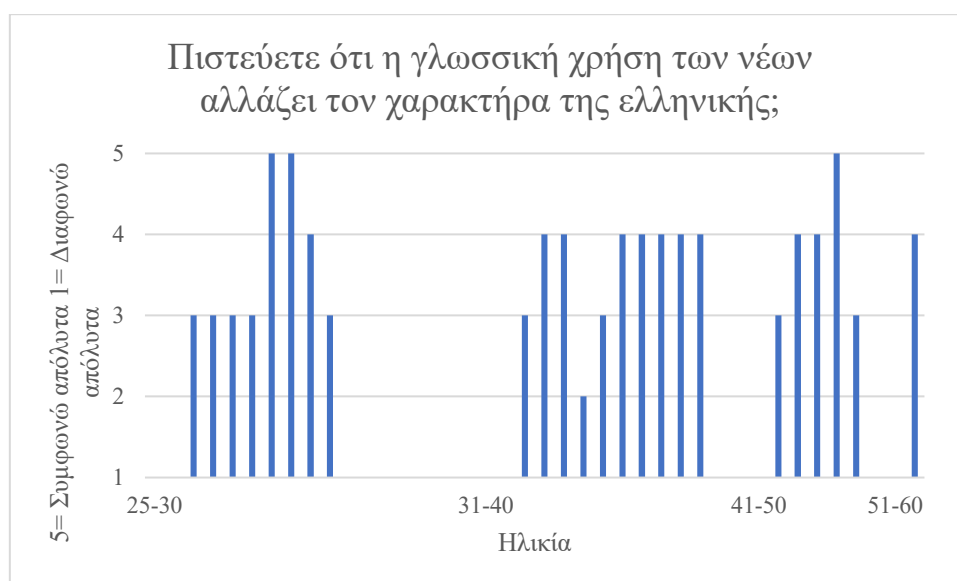
Στην πρώτη ερώτηση αυτής της ενότητας, σχετικά το αν πιστεύουν οι ερωτώμενοι ότι το λεξιλόγιο των μαθητών τους είναι περιορισμένο οι απαντήσεις των ερωτώμενων δείχνουν πως αυτοί είτε δεν μπορούν να απαντήσουν με ασφάλεια είτε τείνουν να συμφωνούν πως πράγματι το λεξιλόγιο των μαθητών σήμερα είναι περιορισμένο. Στο διάγραμμα 1 παρακάτω αποτυπώνονται τα αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα συγκεντρώνονται σε ένα διάγραμμα για όλες τις ομάδες ηλικιών προκειμένου η παρατήρηση και η σύγκριση να είναι ευκολότερη.

Διάγραμμα 1

Με βάση το παραπάνω διάγραμμα μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως το ποσοστό που συμφωνεί απόλυτα με το ότι το λεξιλόγιο των μαθητών είναι περιορισμένο είναι αρκετά μεγαλύτερο στην ηλικιακή κατηγορία 41-50 (2 στους 5) σε σχέση με την ηλικιακή κατηγορία 25-30 (2 στους 9). Σε αυτή λοιπόν, την περίπτωση μπορεί να ειπωθεί πως επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι μεγαλύτεροι σε ηλικία καθηγητές και καθηγήτριες της γλωσσικής διδασκαλίας έχουν πιο συντηρητική αντίληψη για τη γλώσσα. Συνήθως, η άποψη σχετικά με το περιορισμένο ή όχι λεξιλόγιο των μαθητών και των μαθητριών ακολουθείται από απόψεις όπως ότι το διαδίκτυο έχει «πάρει τα μυαλά των νέων και τους έχει χαζέψει» ή ότι οι γονείς έχουν ένα σχετικά μεγάλο μερίδιο ευθύνης για το επίπεδο των γνώσεων και του κριτηρίου των παιδιών τους.

Η δεύτερη ερώτηση αφορούσε το κατά πόσο πιστεύουν οι ερωτώμενοι ότι αλλάζει ο χαρακτήρας της ελληνικής γλώσσας από τη χρήση που της κάνουν οι νέοι. Όπως παρουσιάζεται και στο διάγραμμα 2 υπάρχει τάση συμφωνίας. Όμως αυτό που είναι σημαντικό να σχολιαστεί εδώ είναι πως δεν δίνεται περιθώριο η ερώτηση αυτή να συσχετιστεί άμεσα με την προηγούμενη. Δηλαδή, η αλλαγή στον χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας από τη χρήση που κάνει οποιαδήποτε ομάδα είναι δεδομένο ότι θα υπάρξει. Το ερώτημα είναι πόσοι από αυτούς που απάντησαν ότι συμφωνούν ότι υπάρχει αλλαγή έχουν κατά νου ότι αυτή η αλλαγή είναι σε πρώτη φάση απλώς αλλαγή και δεν έχει καμία κατεύθυνση προς την ένδεια ή τον εμπλουτισμό της ελληνικής. Εδώ λοιπόν το ερωτηματολόγιο έχει ένα κενό που θα μπορούσε να καλυφθεί σε μία επόμενη έρευνα που θα εξετάζει επιπλέον πώς κρίνουν οι εκπαιδευτικοί την αλλαγή αυτή στον χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 2

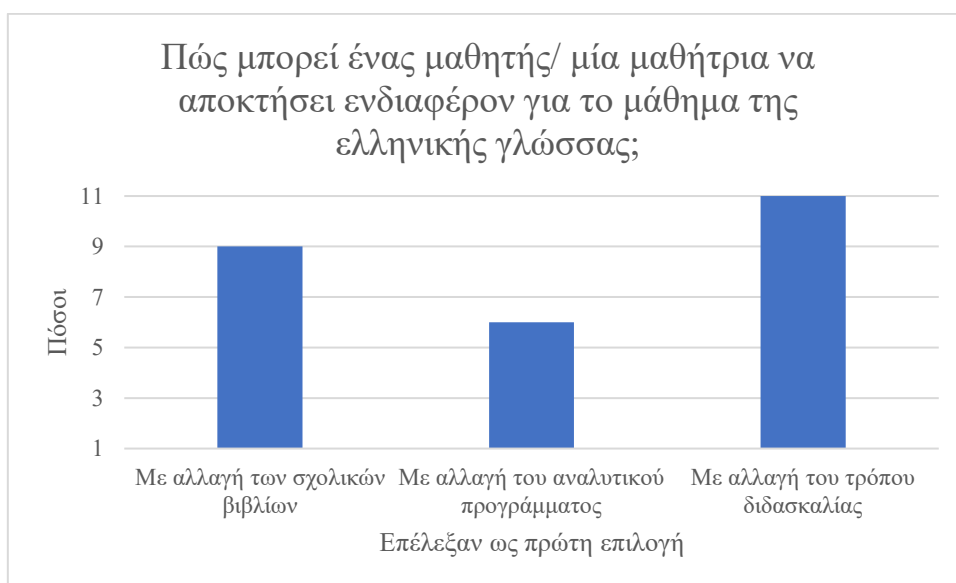
Ενδιαφέρον ταυτόχρονα, έχουν οι απαντήσεις στο τρίτο ερώτημα της 2^{ης} ενότητας. Οι πιο δημοφιλείς απαντήσεις που δόθηκαν ως πρώτη επιλογή στο ερώτημα σχετικά με το τι εμποδίζει περισσότερο τους μαθητές και τις μαθήτριες να αναπτύξουν το λεξιλόγιό τους είναι η χρήση του διαδικτύου και η ευθύνη των γονέων (διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3

Σε συνέχεια του σχολιασμού της 2^{ης} ερώτησης, λοιπόν, επιβεβαιώνεται εδώ ότι η συμφωνία στο αν έχουν οι νέοι και οι νέες περιορισμένο λεξιλόγιο ή όχι ταιριάζει με την άποψη σχετικά με τη ζημιά που προκαλεί το διαδίκτυο και την ευθύνη των γονέων. Το ενδιαφέρον εδώ όμως, είναι ότι μέσα σε αυτούς που επέλεξαν αυτές τις δύο επιλογές ως τον πιο σπουδαίο παράγοντα περιλαμβάνονται και 5 στους 9 που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 25-30. Επομένως σε αυτήν την περίπτωση δεν μπορεί να διεξαχθεί το συμπέρασμα ότι η ηλικία παίζει τον μοναδικό ρόλο στην προοδευτική ή όχι αντίληψη των εκπαιδευτικών σχετικά με την εξέλιξη και αλλαγή της γλώσσας. Από την άλλη, ο λόγος που σε αυτή την ερώτηση οι ερωτώμενοι ηλικίας 25-30 απάντησαν με αυτόν τον τρόπο είναι πιθανό να σχετίζεται με το ότι οι ίδιοι υπήρξαν μαθητές των σημερινών εκπαιδευτικών ηλικίας 51-60 που συνήθως κυριαρχούν αυτού του είδους οι απόψεις.

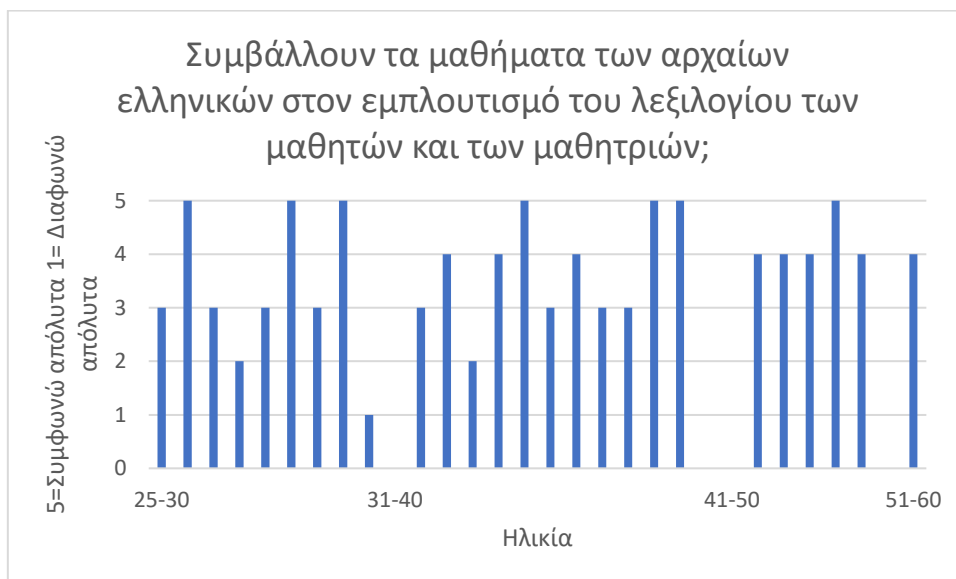
Στην επόμενη ερώτηση ζητείται από τους συναδέλφους, εκπαιδευτικούς της γλωσσικής διδασκαλίας να επιλέξουν με σειρά προτεραιότητάς τον παράγοντα που μπορεί να συμβάλει, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη γλωσσική διδασκαλία στο σχολείο.

Διάγραμμα 4

Στο διάγραμμα 4 παρουσιάζεται ότι η πρώτη επιλογή της πλειοψηφίας των απαντήσεων είναι αυτή που προτείνει αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας. Και σε αυτήν την περίπτωση ξεχωρίζει η ατομική ευθύνη του/ της κάθε εκπαιδευτικού. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, πως η παρούσα εργασία έχει στόχο να προτείνει σε συναδέλφους εκπαιδευτικούς της γλωσσικής διδασκαλίας αλλαγές στον τρόπο διδασκαλίας τους προκειμένου οι μαθητές και η μαθήτριες να αποκτήσουν καλύτερο επίπεδο στη γλωσσική επίγνωση. Αυτό όμως δεν αναιρεί την ευθύνη που έχει συλλογικά το κράτος για την κατάσταση του εκπαιδευτικού συστήματος και πιο ειδικά το επίπεδο γλωσσομάθειας των μαθητών και των μαθητριών. Τονίζεται αυτό, επειδή μπορεί η ατομική ευθύνη να αποτελεί βασικό παράγοντα στις αλλαγές που χρειάζεται το εκπαιδευτικό σύστημα, όμως όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως το σημερινό κράτος στόχο έχει την διαπαιδαγώγηση των νέων μέσα από το πρίσμα της ανωτερότητας της Ελλάδας και της ελληνικής γλώσσας για διάφορους άλλους πολιτικούς και οικονομικούς σκοπούς που σύντομα πρέπει να αλλάξει.

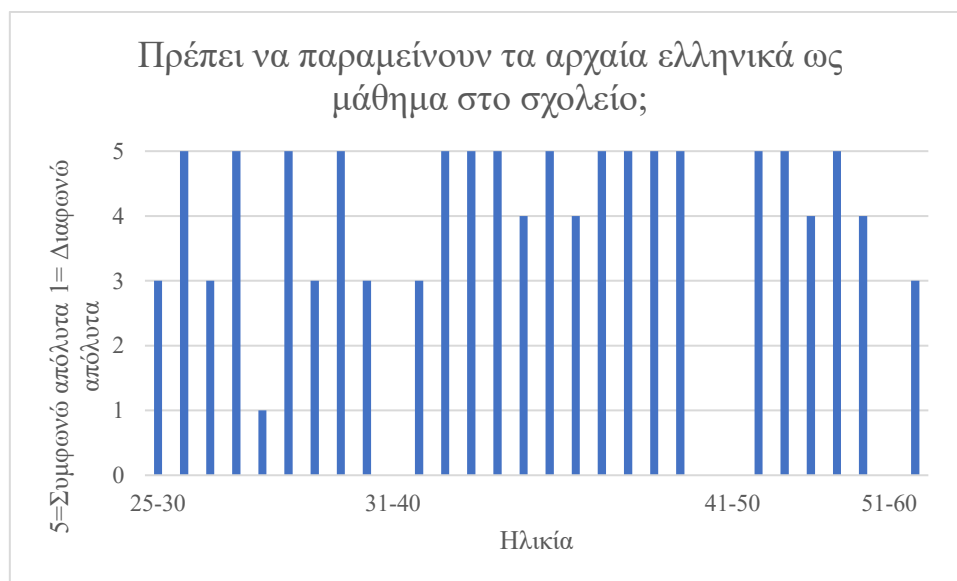
Συνεχίζοντας στην παρουσίαση και των σχολιασμό των απαντήσεων αυτής της ενότητας, στην ερώτηση σχετικά με τη συμβολή των αρχαίων ελληνικών στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών και των μαθητριών έχουμε τα εξής αποτελέσματα όπως παρουσιάζονται στο διάγραμμα 5.

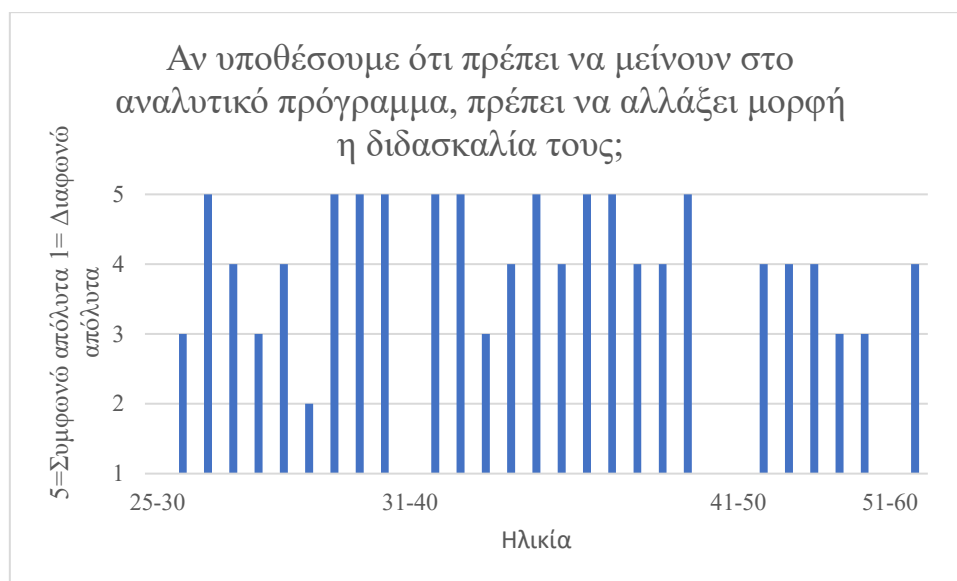
Διάγραμμα 5

Οι απαντήσεις εδώ, φαίνονται να μοιράζονται κυρίως μεταξύ των επιλογών 3, 4 και 5. Το σίγουρο όμως είναι ότι υπάρχει τάση συμφωνίας. Αυτή η απάντηση σε συνδυασμό με τις

απαντήσεις στις τελευταίες ερωτήσεις αυτής της ενότητας (διαγράμματα 6 και 7) αποκτά ενδιαφέρον αν σκεφτούμε ότι δύσκολα κανείς θα μπορούσε να απαντήσει αρνητικά σε αυτές τις ερωτήσεις, αφού όλοι έχουν εκπαιδευτεί μέσα σε αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα που ενώ έχει προηγηθεί μεγάλη διαπάλη για το εάν τα αρχαία ελληνικά θα διδάσκονται ή όχι επικράτησε τελικά ότι θα διδάσκονται και μάλιστα με τον πιο συντηρητικό τρόπο, αυτόν της αποστήθισης κανόνων γραμματικής και μεταφράσεων. Και το πιο ενδιαφέρον από όλα είναι ότι ενώ οι πλειοψηφία των μαθητών απορούσαμε για το λόγο που πρέπει να μαθαίνουμε με αυτόν τον τρόπο τα αρχαία ελληνικά, τώρα ως διδάσκοντες και διδάσκουσες «εγκλωβιζόμαστε» στη σημασία των αρχαίων ελληνικών που συνδέεται με την ιστορία του πλούτου της γλώσσας μας και μάλιστα βαθμολογούμε τους μαθητές και τις μαθήτριες με βάση την ικανότητά τους να αποστηθίζουν κανόνες τονισμού και άλλα. Το βέβαιο είναι όμως, όπως φαίνεται από το διάγραμμα 7 ότι η πλειοψηφία συμφωνεί με το γεγονός ότι η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών χρήζει αλλαγών.

Διάγραμμα 6

Διάγραμμα 7

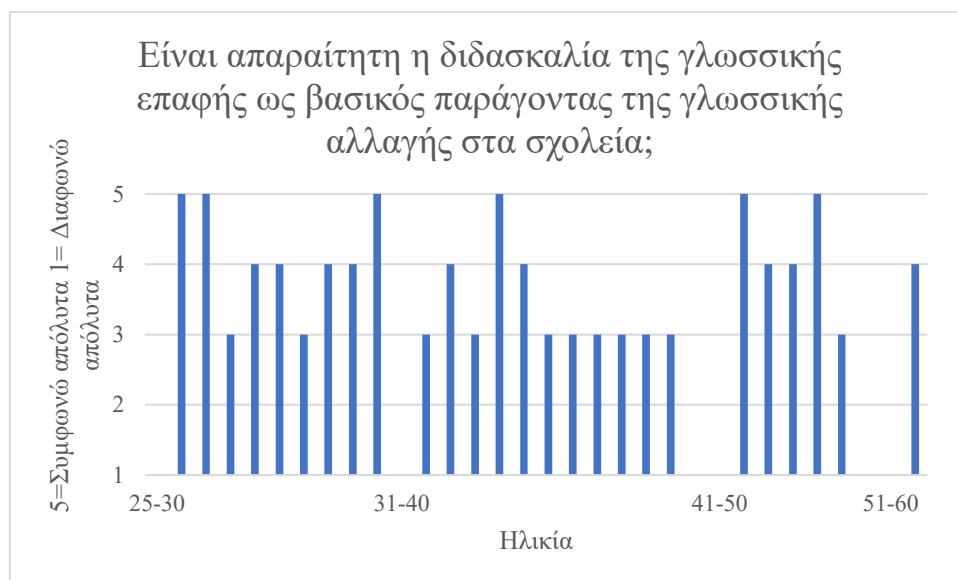
5.3.3 Ερωτήσεις σχετικά με την γλωσσική επαφή και τη διδασκαλία της στο σχολείο

Στην τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου εξετάζεται το κατά πόσο οι ερωτώμενοι έχουν ασχοληθεί να διδάξουν τη γλωσσική επαφή ενταγμένη στην διδασκαλία τους και τι πιστεύουν ότι θα συμβάλει περισσότερο ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να έρθουν σε επαφή με αυτό που οι γλωσσολόγοι ορίζουν γλωσσική επαφή και αλλαγή.

Αρχικά οι πλειοψηφία των ερωτώμενων ούτε έχει διδάξει ρητά την γλωσσική επαφή -18 στους 16 απάντησαν όχι- ούτε έχουν χρησιμοποιήσει εξωσχολικό υλικό για να την διδάξουν -15 στους 26 απάντησαν όχι. Στο διάγραμμα 8 αποτυπώνεται μάλιστα το «μούδιασμα» που μπορεί να είχαν οι ερωτώμενοι σε αυτήν την ενότητα αφού οι απαντήσεις τους στο ερώτημα αν θεωρούν ή όχι απαραίτητη τη διδασκαλία της γλωσσικής επαφής βρίσκονταν κυρίως στο νούμερο 3 της κλίμακας, δηλαδή δεν μπόρεσαν να πουν με ασφάλεια αν συμφωνούν ή διαφωνούν.

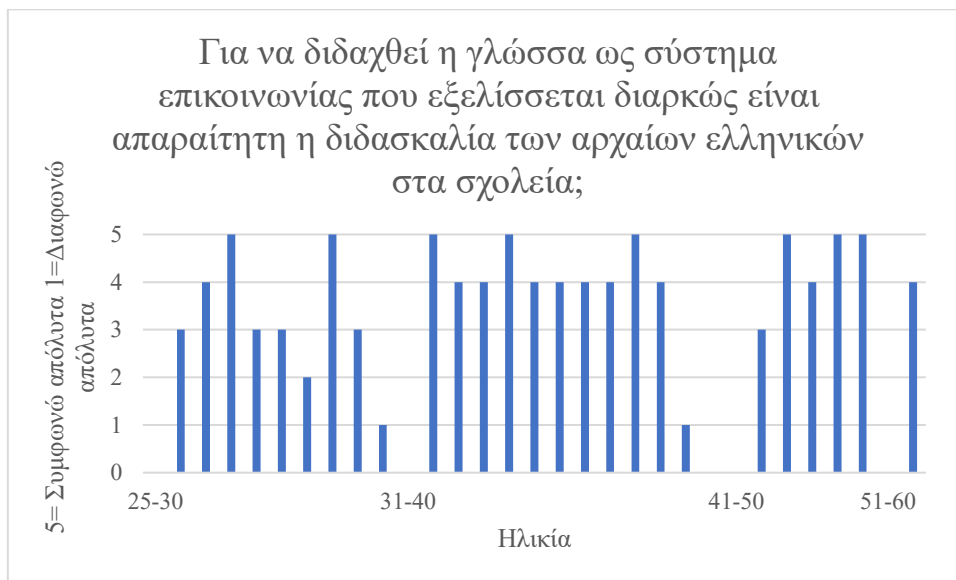
Από την άλλη ξεχωρίζει σε αυτό το διάγραμμα το εξής: Η πιο συντηρητική ηλικιακή ομάδα στην απάντηση αυτή δεν είναι η ομάδα 41-50 αλλά η ομάδα ηλικίας 31-40. Αυτό πιθανά να οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των απαντήσεων συγκεντρώθηκαν από αυτή την ηλικιακή ομάδα και όχι μεγαλύτερους. Αυτό καθιστά ανασφαλές το συμπέρασμα που θα

συσχετίσει την απάντηση με την ηλικία. Αν λόγου χάρη το ερωτηματολόγιο είχε ίσο αριθμό απαντήσεων σε κάθε ηλικιακή ομάδα, αυτό μπορεί να μας επέτρεπε να παρατηρήσουμε ότι οι πιο συντηρητικοί τελικά είναι αυτοί της μεγαλύτερης ηλικιακής κατηγορίας.

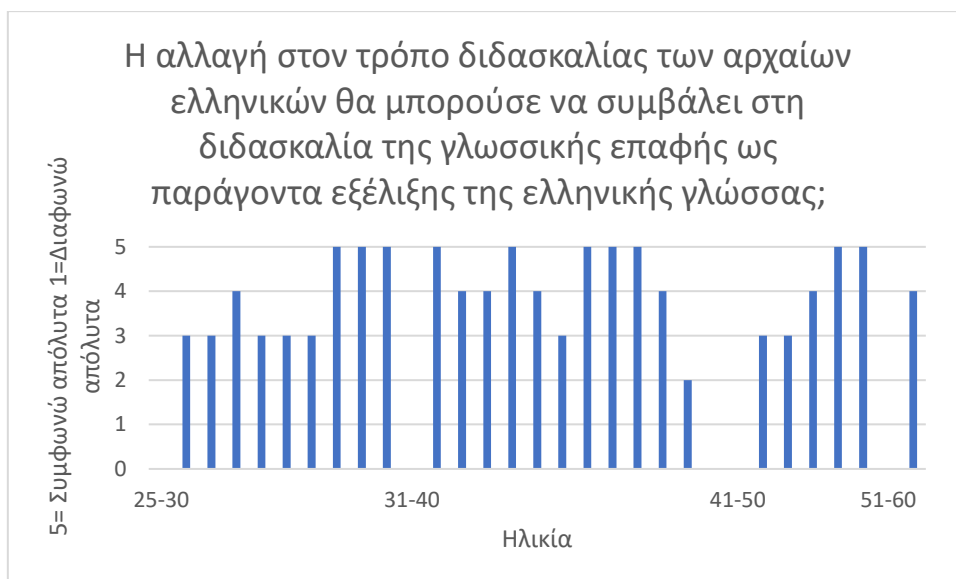

Διάγραμμα 8

Στο διάγραμμα 9 παρουσιάζεται μία τάση συμφωνίας στις ηλικίες 31-60 ότι τα αρχαία ελληνικά κρίνονται απαραίτητα στη διδασκαλία της γλωσσικής επαφής. Συμφωνία η οποία στις ηλικίες 25-30 δεν φαίνεται να υπάρχει. Αντιθέτως, στην ηλικιακή αυτή κατηγορία πιο πολύ δυσκολεύονται να αποφασίσουν για το αν συμφωνούν ή όχι. Και σε συνέχεια αυτού όσοι απάντησαν πως είναι απαραίτητη η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας βρίσκουν σκόπιμη και την αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας της για να συμβάλλει ακόμα περισσότερο (διάγραμμα 10).

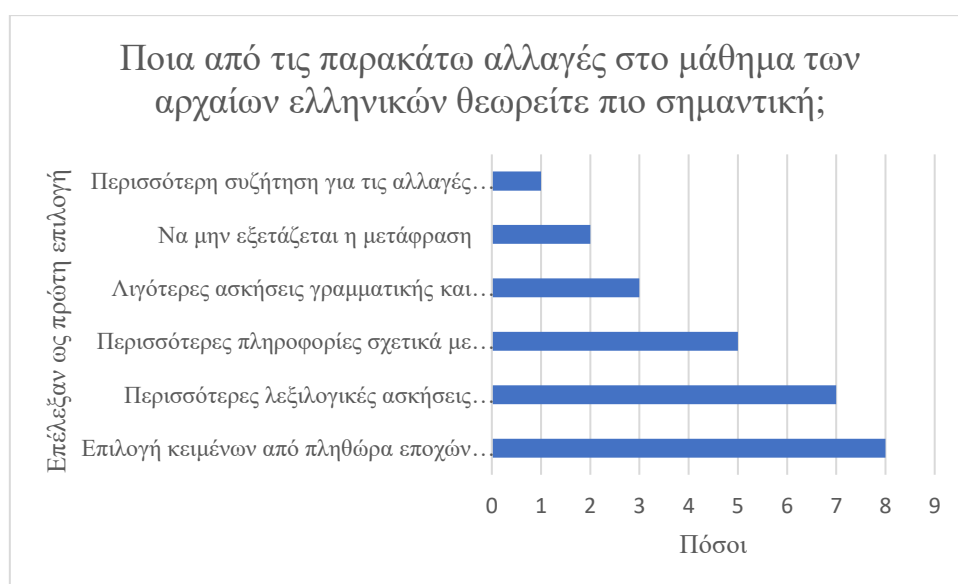
Διάγραμμα 9

Διάγραμμα 10

Στο διάγραμμα 11 αποτυπώνεται η πρώτη επιλογή των συναδέλφων εκπαιδευτικών της γλωσσικής διδασκαλίας ως η πιο σπουδαία αλλαγή που πρέπει να γίνει στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών προκειμένου να συμβάλει ως μάθημα στην διδασκαλία της γλωσσικής επαφής. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι μόνο 2 στους 26 επέλεξαν το να μην εξετάζεται η

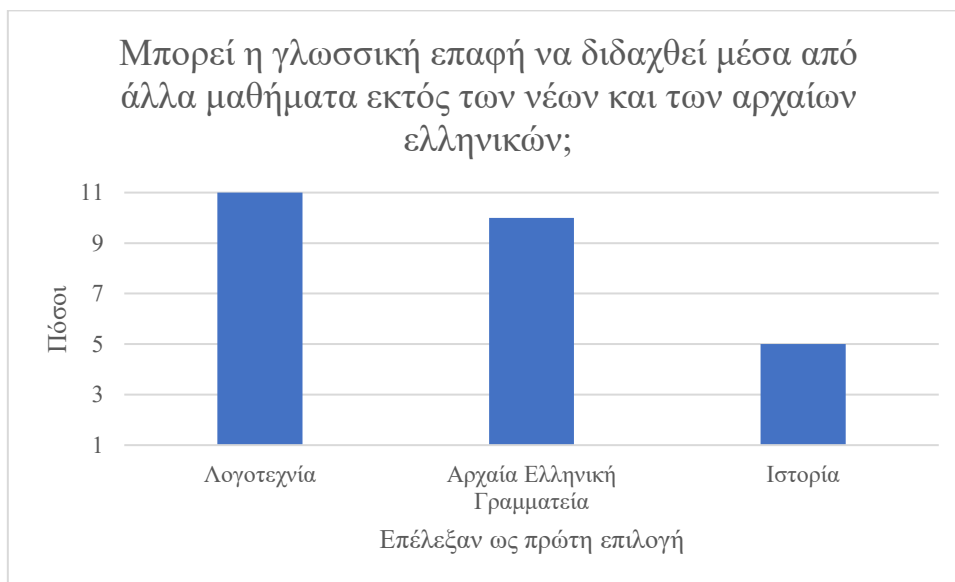
μετάφραση, μία αλλαγή που αν ποτέ πραγματοποιηθεί θα βοηθήσει του μαθητές και τις μαθήτριες να δουν το αρχαιοελληνικό κείμενο από άλλη οπτική που δεν θα επιβάλλει την αποστήθιση μίας μετάφρασης ενός κειμένου που ακόμα και από μετάφραση πολλές φορές δυσκολεύονται να κατανοήσουν. Από την άλλη είναι ιδιαίτερα θετικό το γεγονός ότι ως πιο σπουδαία αλλαγή μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν ξεχωρίζει η επιλογή κειμένων. Μια τέτοια αλλαγή θα εξυπηρετούσε καλύτερα τη γλωσσική επίγνωση των μαθητών αν σκεφτεί κανείς ότι σήμερα τα κείμενα επιλέγονται από συγκεκριμένη εποχή αυτή της ελληνιστικής περιόδου και από την αττική διάλεκτο. Έτσι οι μαθητές και οι μαθήτριες έρχονται σε επαφή με τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας παίρνοντας υπόψη συγκεκριμένη εποχή της ιστορίας και συγκεκριμένη διάλεκτο. Ας σκεφτούμε πόσο πιο πλούσιες θα ήταν οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με την ιστορία της ελληνικής γλώσσας μελετώντας λεξιλόγιο της ιωνικής διαλέκτου ή αιολικής διαλέκτου.

Διάγραμμα 11

Η παρουσίαση και ο σχολιασμός των απαντήσεων αυτού του ερωτηματολογίου κλείνει με την ερώτηση σχετικά με τα επιπλέον μαθήματα που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη διδασκαλία της γλωσσικής επαφής και γλωσσικής αλλαγής (διάγραμμα 12). Η πλειοψηφία εδώ, στάθηκε στη λογοτεχνία και αξίζει να σκεφτούμε το εξής: Πόσοι από τους/ τις εκπαιδευτικούς σήμερα προετοιμαζόμαστε να διδάξουμε ένα λογοτεχνικό κείμενο με διαλεκτικά γλωσσικά στοιχεία όχι μόνο ως προς το είδος του αφηγητή και τα σχετικά αλλά και ως προς την ιστορία των λέξεων που χρησιμοποιούνται; Αντίστοιχα, και όσον αφορά το μάθημα της αρχαίας ελληνικής

γραμματείας. Πόσοι έχουμε δώσει προσοχή στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιούσε ο Όμηρος στα πρωτότυπα κείμενα, ώστε να δώσουμε στους μαθητές και τις μαθήτριές μας παραπάνω γλωσσικά ερεθίσματα; Ακόμα και να έχουμε προσπαθήσει για αυτό πόσο περιθώριο μας δίνεται από το εκπαιδευτικό σύστημα μέσα στο οποίο καλούμαστε να διδάξουμε;

Διάγραμμα 12

5.3.4 Συμπεράσματα

Επαναφέροντας το σκοπό της δημιουργίας αυτού του ερωτηματολογίου, το να δείχθεί η άποψη των εκπαιδευτικών της γλωσσικής διδασκαλίας σχετικά με την γλωσσική επαφή, την αλλαγή και εξέλιξη της γλώσσας και αυτή μέσα από το πρίσμα της διδασκαλίας των ήδη διδασκόμενων μαθημάτων και πιο ειδικά αυτό των αρχαίων ελληνικών, συμπεραίνεται αρχικά ότι πράγματι δύσκολα μπόρεσαν όσοι απάντησαν το ερωτηματολόγιο να απαντήσουν ριζοσπαστικά σε σχέση με το κατά πόσο οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν περιορισμένο ή όχι λεξιλόγιο, το κατά πόσο έχει ευθύνη ο τρόπος διδασκαλίας ή συνολικά τα αναλυτικά προγράμματα, το κατά πόσο τα αρχαία ελληνικά συμβάλλουν ή όχι στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου ή όχι. Εδώ παρατηρείται πιθανά η επίδραση που υπάρχει ακόμα και στους νεότερους ηλικιακά συναδέλφους της ιδεολογίας που περνιέται διαχρονικά μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά με την ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας. Ταυτόχρονα, στην ενότητα σχετικά με τη γλωσσική επαφή και τη διδασκαλία της, αρχικά παρατηρήθηκε μία αμηχανία στην απάντηση γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πολλοί από τους ερωτώμενους δεν έχουν

επαρκείς γνώσεις σχετικά με αυτή την ορολογία. Δυσκολεύτηκαν να απαντήσουν κυρίως στην ερώτηση για τον αν κρίνεται απαραίτητη η διδασκαλία της γλωσσικής επαφής στο σχολείο. Δηλαδή, δεν απάντησαν με σιγουριά για τον αν συμφωνούν ή διαφωνούν με αυτό και προτίμησαν να επιλέξουν την απάντηση που αντιπροσωπεύει τις ίσες αποστάσεις. Τέλος, από τα συμπεράσματα για αυτό το ερωτηματολόγιο δεν μπορεί να λείψει η εξής παρατήρηση: Ξεχώρισε ιδιαίτερα η ατομική ευθύνη των εκπαιδευτικών και της επιλογής του τρόπου διδασκαλίας, κάτι το οποίο αφορά περισσότερο μία κοινωνική έρευνα. Όμως τονίζεται εδώ, καθώς δεν μπορεί σε αυτή την εργασία να παραλειφθεί το γεγονός πως ό,τι και να κάνει ο/η κάθε εκπαιδευτικός η ευθύνη βρίσκεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο διαρθρώνεται το εκπαιδευτικό σύστημα ο οποίος καθιστά δύσκολη την επιστημονική παρέμβαση των γλωσσολόγων και των παιδαγωγών με κριτήριο την προοδευτική αλλαγή των αναλυτικών προγραμμάτων και των σχολικών εγχειριδίων που να εξυπηρετούν την ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών και των μαθητριών.

6. Επίλογος

Η γλώσσα είναι ένα σύστημα επικοινωνίας και έκφρασης. Οι άνθρωποι την χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε τις ανάγκες μας, τις απορίες μας, να μεταφέρουμε πληροφορίες και άλλα. Οι κοινωνίες πια δεν είναι μονογλωσσικές. Μπορεί κάθε κράτος να έχει την επίσημη γλώσσα του όμως μέσα στην κοινωνία οι άνθρωποι επικοινωνούν σε παραπάνω από μία γλώσσες. Αυτό οφείλεται στην ευκολία με την οποία οι άνθρωποι μετακινούμαστε είτε για λόγους αναψυχής είτε για λόγους καλυτέρευσης των συνθηκών διαβίωσης.

Όσο οι άνθρωποι, λοιπόν, επικοινωνούμε μεταξύ μας και πέρα από τα «κλειστά» περιθώρια του κράτους, της κοινωνικής ομάδας οι γλώσσες που χρησιμοποιούμε θα έρχονται επαφή και η επαφή αυτή θα τις επηρεάζει και στο τέλος θα τις αλλάζει προς διάφορες κατευθύνσεις. Οι αλλαγές αυτές αφορούν στο λεξιλόγιο με τον λεξικό δανεισμό, στη σημασία με αλλαγές στη σημασία λέξεων, στη μορφή, στη δομή και την προφορά μίας γλώσσας. Μπορεί να αφορά στη δημιουργία νέων γλωσσών, όπως οι γλώσσες πίντзин και οι κρεολές, ακόμα και στον θάνατο ορισμένων άλλων.

Συγκεκριμένα για την ελληνική γλώσσα, οι αλλαγές που έχει φέρει ως αποτέλεσμα η γλωσσική της επαφή με άλλες γλώσσες είναι κυρίως στο λεξιλόγιο. Η ελληνική γλώσσα λόγω των πολλών κατακτήσεων του ελλαδικού χώρου από άλλα κράτη και αυτοκρατορίες αλλά και λόγω κατακτήσεων άλλων περιοχών από τον Μ. Αλέξανδρο, έχει έρθει σε επαφή με τη λατινική γλώσσα κατά την περίοδο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, με την τουρκική γλώσσα κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας καθώς και με την ιταλική κατά την περίοδο της ενετοκρατίας σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, για παράδειγμα τα Επτάνησα. Τέλος, και λόγω την της επικράτησης των Άγγλων σε διάφορες ιστορικές περιόδους στην Ελλάδα αλλά και λόγω της ανάπτυξης του εμπορίου και της τεχνολογίας τα ελληνικά έρχονται σε διαρκή επαφή με τα αγγλικά και αυτή η επαφή επηρεάζει διαρκώς την ελληνική. Σχετικά με τα αγγλικά αυτή η δυναμική επιρροή που ασκείται είναι πολύ φυσική αν λάβουμε υπόψη και το γεγονός πως τα αγγλικά είναι διεθνώς αναγνωρισμένα ως επίσημη γλώσσα.

Όλα αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη η γλωσσική επαφή ως γλωσσικό φαινόμενο να διαπεράσει τα σχολικά αναλυτικά προγράμματα για να μπορέσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες με την

υποστήριξη των εκπαιδευτικών να γνωρίσουν τη γλώσσα όχι μόνο από τη σκοπιά των γραμματικο-συντακτικών κανόνων και της ορθογραφίας αλλά και από τη σκοπιά που δείχνει τη γλώσσα ως μέσο επικοινωνίας, δηλαδή, ως εργαλείο που θα εξελίσσεται και θα βελτιώνεται με σκοπό να υπηρετήσει τις ανάγκες της επικοινωνίας των ανθρώπων όσο και αυτές θα το απαιτούν.

Το ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε συναδέλφους, εκπαιδευτικούς στη γλωσσική διδασκαλία, αποδεικνύει ότι η επιστήμη της γλωσσολογίας έχει πολλή δουλειά ακόμα να κάνει για να μπορέσει να παρέμβει στη σκέψη τους και στην αντίληψή τους σχετικά με την ουσία της γλώσσας. Ότι δηλαδή, πρόκειται για ένα σύστημα επικοινωνίας που αφορά το εποικοδόμημα αυτής της ανθρώπινης κοινωνίας και όχι τη βάση της. Έχει πολύ δρόμο ακόμα να διανύσει για να μπορέσει να ακουστεί η επιστημονική άποψη των γλωσσολόγων σχετικά με τη διαρκή εξέλιξη της γλώσσας και επομένως την ανάγκη που προκύπτει για την διδασκαλία της ως προϊόν αυτής της εξέλιξης.

Βιβλιογραφία

- Aitchison, J. (2012). *Language Change. Progress or Decay?* (4th edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Browning, R. (2014). *Η Μεσαιωνική και Νέα Ελληνική Γλώσσα* (Μ.Ν. Κονόμη, Μετ.). Αθήνα: Παπαδήμας.
- Fromkin, V., Rodman, R. & Hyams, N. (2023). *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας* (Επιμ. Γ. Ι. Ξυδόπουλος). Αθήνα: Πατάκης.
- Holmes, J. (2022). *An introduction to sociolinguistics*. London: Routledge.
- Horrocks, G. (2014). *Greek: A history of the language and its speakers* (2η έκδ.). Wiley-Blackwell.
- O'Grady, W., & Archibald, J. (Eds.). (2020). *Contemporary Linguistic Analysis: An Introduction* (9th ed.) (pp. 276-277). Pearson Canada.
- Thomason, S., & Kaufman, T. (1988). *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Thomason, S. G. (2001). *Language contact, an introduction*. Edinburgh University Press
- Thomason, S. G. (2006). Language change and language contact. *Encyclopedia of language and linguistics*, 6(2), 339-346. <https://www.academia.edu/>
- Weinreich, U. (1953). *Languages in contact*. New York: Linguistic Circle of New York.

- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011). *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.
- Γεωργακοπούλου, Α., & Γούτσος, Δ. (2017). *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Γεωργίου-Ζαφείρη, Σ. (2015). *Τα μεταφραστικά δάνεια της Νέας Ελληνικής*. [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Δενδρινού Β. (2015). Νέες γλωσσικές πρακτικές και γλωσσική εκπαίδευση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 29, 85–95.
<https://doi.org/10.12681/sas.870>
- Καραντζόλα, Ε. & Φλιάτουρας, Α. (2004). *Γλωσσική αλλαγή*. Αθήνα: Νήσος.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2017). *Γλωσσική διδασκαλία: Χθες, σήμερα, αύριο. Μια πολιτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 299-304
- Κωστούλας, Α. (Σεπτέμβριος 2023). Η γλωσσική αλλαγή και η γλωσσική διδασκαλία στο ελληνικό σχολείο [Audio podcast episode]. Στο *Γλωσσολογικές Αναζητήσεις*
<https://achilleaskostoulas.com/podcast/>.
- Φραγκοπούλου, Κ. (2015). Τα στάδια της μορφολογικής ενσωμάτωσης των λεξικών δανείων στα Επτανησιακά. *Patras Working Papers in Linguistics, Vol. 4*
- Χαραλαμπίδης, Α. (Επιμ.). (2022). *Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
- Χατζηδάκη, Α. (2020). *Διδάσκοντας δίγλωσσα παιδιά. Θεωρητικά ζητήματα και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

Χριστίδης, Α.-Φ. (Επιμ.) (2001). *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο για εκπαιδευτικούς

Ερωτηματολόγιο για εκπαιδευτικούς της γλωσσικής διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

** Υποδεικνύει απαιτούμενη ερώτηση*

Δημογραφικά στοιχεία

1. Σε ποιες βαθμίδες διδάσκετε; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Γυμνάσιο
- ☐ Λύκειο
- ☐ Γυμνάσιο και Λύκειο

2. Πόσα χρόνια διδάσκετε; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Λιγότερα από 5 χρόνια
- ☐ 5-10 χρόνια
- ☐ 10-20 χρόνια
- ☐ Περισσότερα από 20 χρόνια

3. Ποια είναι η ηλικία σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ 25-30

☐ 31-40

☐ 41-50

☐ 51-60

☐ Άλλο:

Λεξιλόγιο μαθητών και μαθητριών και διδασκαλία

Τι πρέπει να αλλάξει στην εκπαίδευση για να γίνει πιο ελκυστική η γλωσσική διδασκαλία και οι μαθητές και οι μαθήτριες να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους;

4. Πιστεύετε ότι το λεξιλόγιο των μαθητών και των μαθητριών σας είναι περιορισμένο; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

5. Πιστεύετε ότι η γλωσσική χρήση των νέων αλλάζει τον χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

6. Τι είναι αυτό που δυσκολεύει τους μαθητές σας να αναπτύξουν περαιτέρω το λεξιλόγιό τους; Να κατατάξετε τις επιλογές σας με σειρά σπουδαιότητας (επιλέξτε 1 δίπλα στον παράγοντα που θεωρείτε πιο σημαντικό, 2 στον δεύτερο κ.ο.κ.). *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Η απεριόριστη χρήση του διαδικτύου	Τα παρωχημένα σχολικά βιβλία	Τα αναλυτικά προγράμματα για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας	Η μη επιμονή των γονέων στην επαφή των παιδιών τους με τα λογοτεχνικά βιβλία
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

7. Πώς μπορεί ένας μαθητής/ μία μαθήτρια να αποκτήσει ενδιαφέρον για το μάθημα της ελληνικής γλώσσας; Να κατατάξετε τις επιλογές σας με σειρά σπουδαιότητας (επιλέξτε 1 δίπλα στον παράγοντα που θεωρείτε πιο σημαντικό, 2 στον δεύτερο κ.ο.κ.). *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Με αλλαγή των σχολικών βιβλίων	Με αλλαγή του αναλυτικού προγράμματος	Με αλλαγή του τρόπου διδασκαλίας
1	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐

8. Συμβάλλουν τα μαθήματα των αρχαίων ελληνικών στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών και των μαθητριών;

*

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

9. Πρέπει να παραμείνουν τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα στο σχολείο; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

10. Αν υποθέσουμε ότι πρέπει να μείνουν στο αναλυτικό πρόγραμμα, πρέπει να αλλάξει μορφή η διδασκαλία τους;

*

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

Γλωσσική επαφή και διδασκαλία

Με τον όρο "γλωσσική επαφή" οι γλωσσολόγοι ορίζουν την επαφή που έρχονται οι γλώσσες, όταν έρχονται σε επαφή άτομα που μιλούν διαφορετικές γλώσσες. Η επαφή αυτή μπορεί να γίνεται σε δίγλωσσο περιβάλλον όπως είναι μία κοινότητα, ένα σχολείο κ.α., σε περιβάλλοντα εμπορικών συναλλαγών όπως είναι τα λιμάνια και σε άλλα πολλά περιβάλλοντα. Η γλωσσική επαφή απασχολεί ιδιαίτερα τον τομέα της Γλωσσολογίας καθώς αποτελεί έναν από τους πιο σπουδαίους παράγοντες της γλωσσικής αλλαγής.

11. Έχετε διδάξει ποτέ ρητά τη γλωσσική επαφή στους μαθητές σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Όχι

☐ Ναι

12. Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ πηγές εκτός σχολικού βιβλίου για να συζητήσετε το φαινόμενο της γλωσσικής επαφής; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Όχι

☐ Ναι

13. Αν απαντήσατε θετικά στην προηγούμενη ερώτηση προχωρήστε σε αυτήν. Ποιες είναι αυτές οι πηγές (εφημερίδες, περιοδικά, διαδίκτυο κ.α);

14. Είναι απαραίτητη η διδασκαλία της γλωσσικής επαφής ως βασικός παράγοντας της γλωσσικής αλλαγής στα σχολεία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

15. Για να διδαχθεί η γλώσσα ως σύστημα επικοινωνίας που εξελίσσεται διαρκώς είναι απαραίτητη η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στα σχολεία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

16. Η αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών θα μπορούσε να συμβάλει στη διδασκαλία της γλωσσικής επαφής ως παράγοντα εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαί ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

17. Ποια από τις παρακάτω αλλαγές στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών θεωρείτε πιο σημαντική; Να κατατάξετε τις επιλογές σας με σειρά σπουδαιότητας (επιλέξτε 1 δίπλα στον παράγοντα που θεωρείτε πιο σημαντικό, 2 στον δεύτερο κ.ο.κ.).

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Επιλογή κειμένων από πληθώρα εποχών και διαλέκτων	Περισσότερες λεξιλογικές ασκήσεις σχετικά με την παραγωγή και σύνθεση λέξεων	Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την προέλευση των λέξεων και τις αλλαγές τους	Λιγότερες ασκήσεις γραμματικής και συντακτικού	Να μην εξετάζεται η μετάφραση	Περισσότερη συζήτηση γ τις αλλαγέ στη μορφολογί και τη σύνταξη
1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Μπορεί η γλωσσική επαφή να διδαχθεί μέσα από άλλα μαθήματα εκτός των νέων * και των αρχαίων ελληνικών; Αν ναι μέσα από ποια; Να κατατάξετε τις επιλογές σας με σειρά προτεραιότητας (επιλέξτε 1 δίπλα στον παράγοντα που θεωρείτε πιο σημαντικό, 2 στον δεύτερο κ.ο.κ.).

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Λογοτεχνία	Αρχαία Ελληνική Γραμματεία	Ιστορία
1	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐

19. Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε σχετικά με τη διδασκαλία της γλωσσικής επαφής;

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Google Φόρμες

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης